

ECOBARBOZ2017

ECONOMISCHE BAROMETER BERGEN OP ZOOM 2017

Publicatie: Gemeente Bergen op Zoom
Februari 2018

COLOFON

Uitgave

I&O Research
Zuiderval 70
Postbus 563
7500 AN Enschede

Rapportnummer

2018/010

Datum

Februari 2018

Opdrachtgever

Gemeente Bergen op Zoom

Auteur(s)

Jon Severijn
Ruud Esselink

Bestellingen

Exemplaren zijn verkrijgbaar bij de opdrachtgever.

Het overnemen uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron duidelijk wordt vermeld.

INHOUDSOPGAVE

1. Intro	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Opzet en inhoud van de Barometer	7
2. De economie van Bergen op Zoom in vogelvlucht	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Vestigingen	9
2.3 Werkgelegenheid	10
2.4 Toegevoegde waarde	11
2.5 Beroepsbevolking	12
2.6 Werkloosheid	12
2.7 Conclusie en vooruitblik	13
3. Economische structuur en concurrentiekracht	16
3.1 Inleiding	16
3.2 Werkgelegenheidsfunctie	16
3.3 Werkgelegenheid naar grootteklasse	19
3.4 Het specialisatiepatroon van Bergen op Zoom	20
3.5 Enkele belangrijke sectoren uitgelicht	26
3.6 Conclusie en vooruitblik	33
4. Economie en ruimte	35
4.1 Inleiding	35
4.2 Ruimtelijk spreiding vestigingen	35
4.3 Banen	37
4.4 Toegevoegde waarde	39
4.5 Ruimtegebruik voor bedrijvigheid	40
4.6 Conclusie en vooruitblik	41

5. Arbeidsmarkt en participatie	43
5.1 Inleiding.....	43
5.2 Bevolkingsontwikkeling	43
5.3 Onderwijs.....	45
5.4 Beroepsbevolking en arbeidsparticipatie.....	47
5.5 Werkloosheid	50
5.6 Wonen en werken.....	53
5.7 Conclusie en vooruitblik	55
 Bijlage 1. Begrippenlijst.....	 57

1

HOOFDSTUK

Intro

1. Intro

1.1 Aanleiding

Na een aantal jaren van economische laagconjunctuur groeit de economie weer. Korte termijn vooruitzichten gaan zelfs uit van een krachtige groei van de economie. Voor 2017 komt de economische groei in Nederland volgens het Centraal Planbureau (CPB) uit op 3,2 procent. Voor 2018 rekt het CPB op 3,1 procent groei, waar eerder was uitgegaan van 2,5 procent economische groei. De Nederlandse economie heeft de wind dus weer in de zeilen, met meer vertrouwen van consument en ondernemer, stijgende koopkracht en uitgaven maar ook met groeiende tekorten op de woning- en arbeidsmarkt.

Binnen dit landelijke economisch kader spelen de huidige en toekomstige ontwikkelingen in de gemeente Bergen op Zoom zich af¹. Bergen op Zoom formuleert in de Begroting 2018 daarbij dat "verbreding van de werkgelegenheidsstructuur al langer doelstelling van gemeentelijk economisch beleid is, ingegeven door de aanwezigheid en daarmee sterke afhankelijkheid van een aantal industriële grootbedrijven. Om optimaal te komen tot een economische structuurversterking is differentiatie van bedrijvigheid en duurzame werkgelegenheid van groot belang". Geconstateerd wordt dat het van belang is om de structuurversterking regionaal op te pakken en in te zetten op kansrijke sectoren als biobased economy, logistiek, vrijetijdseconomie en maintenance.

Een andere constatering in de Begroting 2018 is dat vraag en aanbod op de hogere en lagere segmenten van de arbeidsmarkt onvoldoende aansluiten en dat deze mismatch kan worden verholpen door (onder andere) een hogere arbeidsparticipatie en een betere aansluiting van (beroeps)onderwijs en arbeidsmarkt.

Een belangrijke voorwaarde voor goed economisch beleid is de beschikbaarheid van relevante informatie over de economische ontwikkeling van Bergen op Zoom. Goede en actuele analyses en heldere data zijn nodig als basis voor een actiegericht economisch beleid.

Een van de documenten die input leverde voor de vormgeving van het economisch beleid is dan ook de 'Startfoto lokale economie' uit 2016. De voorliggende Economische Barometer is te zien als een uitgebreid vervolg op deze 'Startfoto', voor zover het gaat om het beschikbaar maken van data die voor het economisch beleid van belang zijn.

De Economische Barometer Bergen op Zoom (ECOBARBOZ):

- is gericht op de vraag hoe de economie in de gemeente Bergen op Zoom zich ontwikkelt
- genereert sturingsinformatie op basis waarvan beleid aangepast en uitgewerkt kan worden en prioriteiten kunnen worden gesteld
- speelt een rol in de gedachtewisseling tussen bedrijfsleven, overheid en onderwijs over de economische toekomst van Bergen op Zoom

De gemeente Bergen op Zoom heeft gezamenlijk met de gemeente Roosendaal het initiatief genomen een Economische Barometer samen te stellen. Beide gemeenten beschikken hiermee over een publicatie die volgens een overeenkomstig format een actueel inzicht biedt in de economische ontwikkeling.

¹ Daar waar gesproken wordt over Bergen op Zoom heeft dit betrekking op de gemeente Bergen op Zoom.

1.2 Opzet en inhoud van de Barometer

Voor deze publicatie is gebruik gemaakt van databronnen van onder andere de gemeente Bergen op Zoom, het Vestigingenregister West-Brabant, het landelijk werkgelegenheidsregister LISA, het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het UWV Werkbedrijf. Op basis van de verzamelde data presenteren we de belangrijkste economische ontwikkelingen in Bergen op Zoom. Hierbij kijken we naar de meerjarige ontwikkeling, vergelijken met de Brabantse Wal- en referentie-gemeenten² en met landelijke cijfers, en zoomen in op sectorniveau.

Cijfers over het aantal vestigingen en banen komen uit het Vestigingsregister West-Brabant en uit LISA en hebben als peildatum 1 april. Voor Bergen op Zoom en de overige omliggende Brabantse Wal gemeenten zijn deze data beschikbaar voor 1 april 2017. Voor de referentiegemeenten en Nederland als geheel is dat 1 april 2016 (bron: LISA). Hierdoor kan per figuur en tabel verschil optreden in het gebruikte peiljaar.

De gegevens over het aantal vestigingen en aantal banen (werkgelegenheid) worden elk jaar met terugwerkende kracht aangepast, ook voor eerdere jaren. Het is daarom belangrijk dat steeds de cijfers uit de meest recente publicatie worden gebruikt voor het in kaart brengen van de economische ontwikkelingen. Gegevens van het CBS zijn jaarcijfers. Het UWV-Werkbedrijf presenteert maandelijks cijfers van onder andere het aantal werkloosheidsuitkeringen. Dit maakt het mogelijk ook een beeld te schetsen tot en met de tweede helft van 2017.

De Economische Barometer 2017 is opgebouwd uit een aantal hoofdstukken. Allereerst presenteren we in hoofdstuk 2 een aantal kernuitkomsten. De snelle lezer die wil weten hoe het met onder meer werkgelegenheid, toegevoegde waarde en werkloosheid in de gemeente Bergen op Zoom staat, vindt dat in hoofdstuk 2.

In het volgende hoofdstuk komt de economische kracht en structuur uitgebreider aan bod. Het hoofdstuk bevat diverse werkgelegenheidsanalyses, zoals de ontwikkeling van het aantal banen naar sector en grootteklasse, het belang van zzp'ers voor de economie van Bergen op Zoom en de positie van Bergen op Zoom in de regio. Hoofdstuk 3 laat ook zien hoe enkele speerpuntsectoren waaronder de detailhandel, logistiek en zorg zich de afgelopen vijf jaar hebben ontwikkeld.

Hoofdstuk 4, 'economie en ruimte' toont het belang van bedrijventerreinen en winkellocaties in termen van vestigingen, banen en toegevoegde waarde. Ook komt de ruimte voor bedrijvigheid in termen van uitgeefbaar terrein aan de orde.

Het laatste hoofdstuk presenteert cijfers over de (toekomstige) ontwikkelingen van de aanbodzijde van de arbeidsmarkt. Beroepsbevolking, arbeidsparticipatie, werkloosheid en pendel zijn kernbegrippen.

In de bijlage is een begrippenlijst opgenomen.

Tot slot, aan het begin van elk hoofdstuk worden puntsgewijs de highlights benoemd en aan het eind van de hoofdstukken is een conclusie en vooruitblik opgenomen.

² De ontwikkeling van de gemeente Bergen op Zoom wordt bij veel kengetallen vergeleken met het totaalbeeld / het gemiddelde van Brabantse Wal: Bergen op Zoom, Steenbergen en Woensdrecht (dus inclusief Bergen op Zoom) en met referentiegemeenten: Almelo, Gouda, Hengelo (O.), Oosterhout, Roermond en Veenendaal. De referentiegemeenten zijn geselecteerd op basis van het aantal inwoners (tussen de 50.000-80.000 inwoners), de stedelijkheidsklasse en de geografische positie.

2

HOOFDSTUK

De economie van Bergen op Zoom in vogelvlucht

2. De economie van Bergen op Zoom in vogelvlucht

2.1 Inleiding

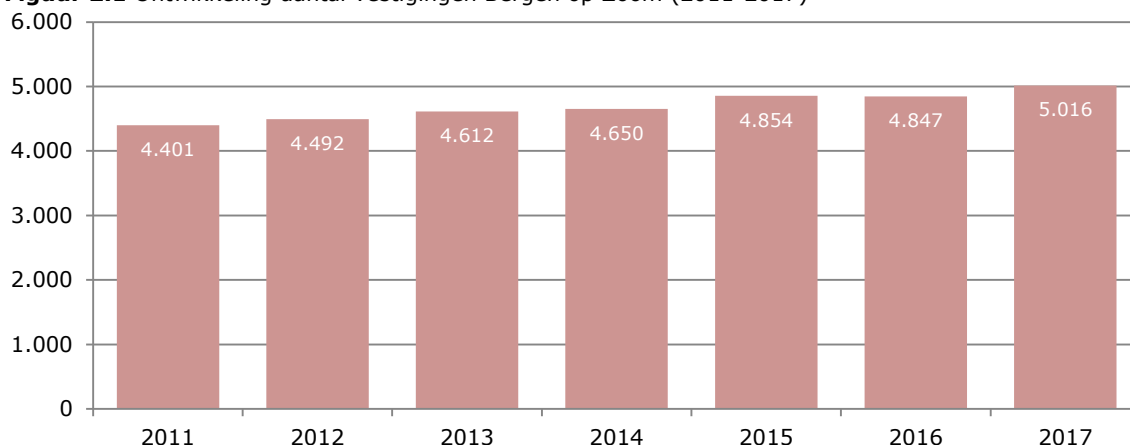
In dit hoofdstuk passeren de belangrijkste aspecten van de economie van Bergen op Zoom de revue. Uitdieping vindt plaats in de volgende hoofdstukken. In dit hoofdstuk is op een aantal plaatsen een link geplaatst, gemarkeerd met , waarmee direct naar de uitgebreide informatie wordt doorverwezen.

2.2 Vestigingen

Bergen op Zoom passeert grens van 5.000 vestigingen

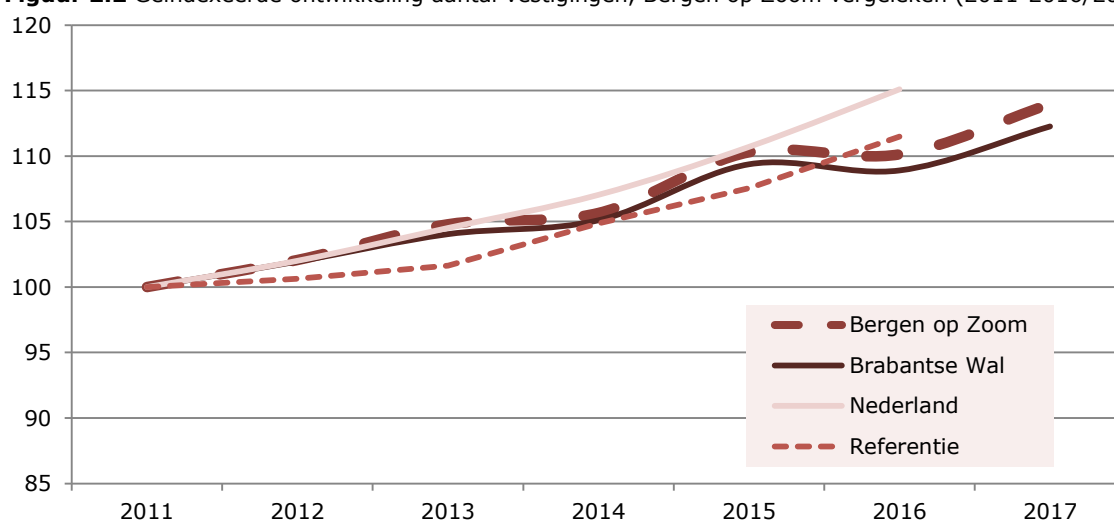
Vanuit het perspectief van economische vernieuwing en verbreding van de werkgelegenheidsstructuur is ondernemerschap een kritische factor. Een indicator van economische dynamiek is de ontwikkeling van het aantal vestigingen. In 2017 herbergt Bergen op Zoom iets meer dan 5.000 vestigingen, 615 meer dan in 2011. Na een lichte daling in 2016 is het aantal vestigingen in 2017 weer duidelijk doorgegroeid (+3,5 procent). De groei van het aantal vestigingen vindt vooral plaats bij zzp'ers. Landelijk is het aantal vestigingen tussen 2011 en 2016 sterker gestegen dan in Bergen op Zoom (Bergen op Zoom: +10,1 procent; Nederland: +15,1 procent). Brabantse Wal (inclusief Bergen op Zoom) kent een wat minder sterke groei en de referentiegemeenten in het laatste jaar (2015 – 2016) een sterkere.

Figuur 2.1 Ontwikkeling aantal vestigingen Bergen op Zoom (2011-2017)

Bron Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

Figuur 2.2 Geïndexeerde ontwikkeling aantal vestigingen, Bergen op Zoom vergeleken (2011-2016/2017; 2011=100)

Bron figuur 2.1 en 2.2: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

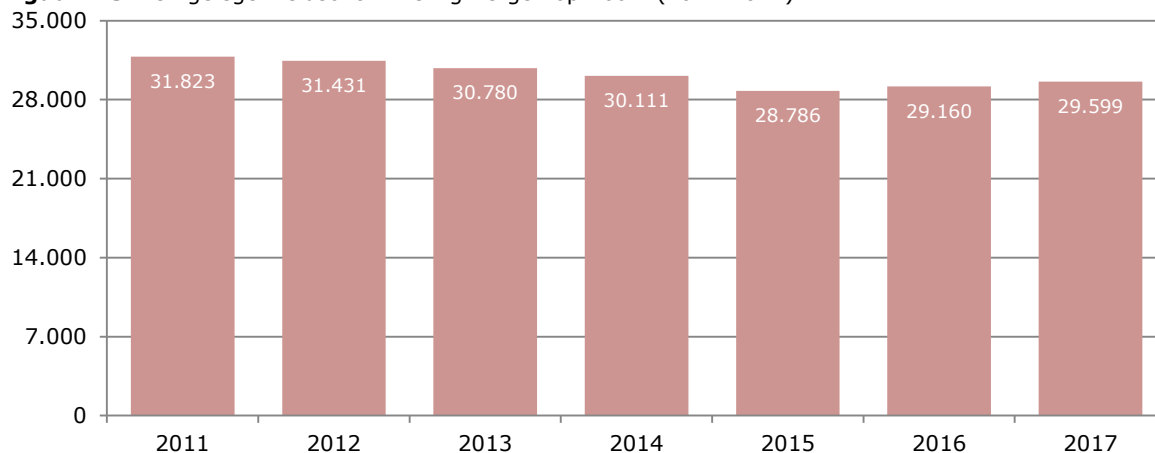
Weten hoe de vestigingen in Bergen op Zoom verdeeld zijn naar grootteklassen, ga dan naar [paragraaf 3.3](#)

2.3 Werkgelegenheid

Wederom lichte banengroei in Bergen op Zoom

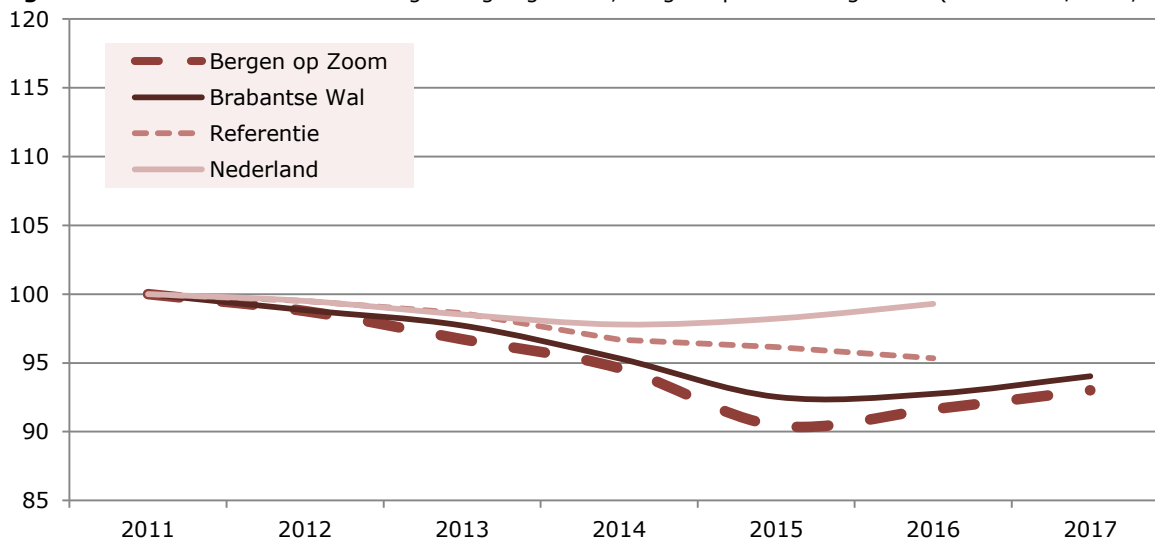
In 2017 telt Bergen op Zoom 29.599 banen. Na een periode van werkgelegenheidsafname tonen 2016 en 2017 weer positieve groeicijfers. Ten opzichte van 2016 is de werkgelegenheid met 439 banen gegroeid (+1,5 procent). De groei van de economie vertaalt zich ook in Bergen op Zoom in meer banen, al is het niveau van 2011 nog niet bereikt (figuur 2.3). Landelijk is het aantal werkzame personen in 2016 1 procent onder het niveau van 2011. De werkgelegenheid in Bergen op Zoom is in 2017 7 procent lager dan in 2011.

Figuur 2.3 Werkgelegenheidsontwikkeling Bergen op Zoom (2011-2017).

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Figuur 2.4 Geïndexeerde ontwikkeling werkgelegenheid, Bergen op Zoom vergeleken (2011-2016/2017; 2011=100).

Bron: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

Weten welke sectoren in Bergen op Zoom groeien of krimpen, ga dan naar [paragraaf 3.4](#)

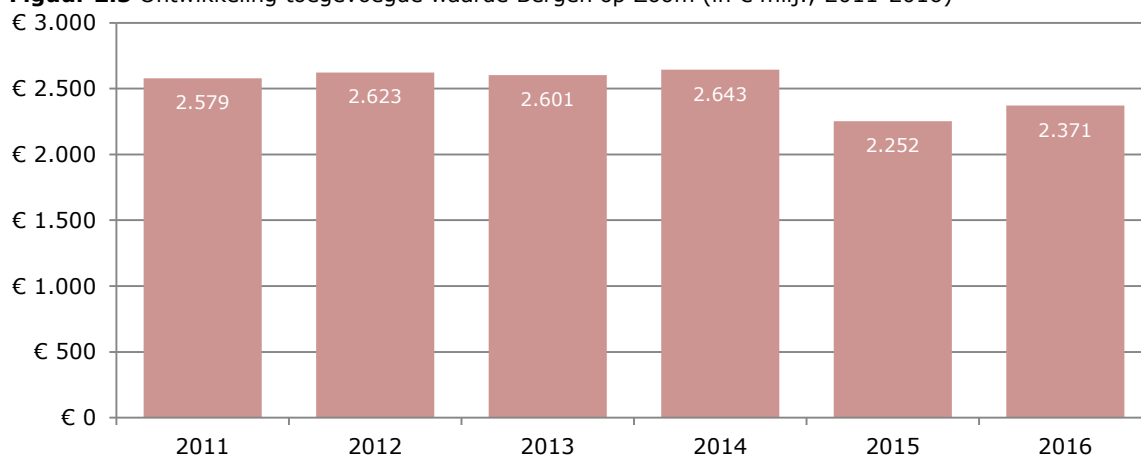
2.4 Toegevoegde waarde

Toegevoegde waarde na daling in 2015 weer licht gestegen

In deze Barometer worden uitkomsten voor de toegevoegde waarde gepresenteerd. De ontwikkeling van de toegevoegde waarde is vrijwel gelijk aan die van het Bruto Regionaal Product en daarmee een goede maat voor de economische groei.

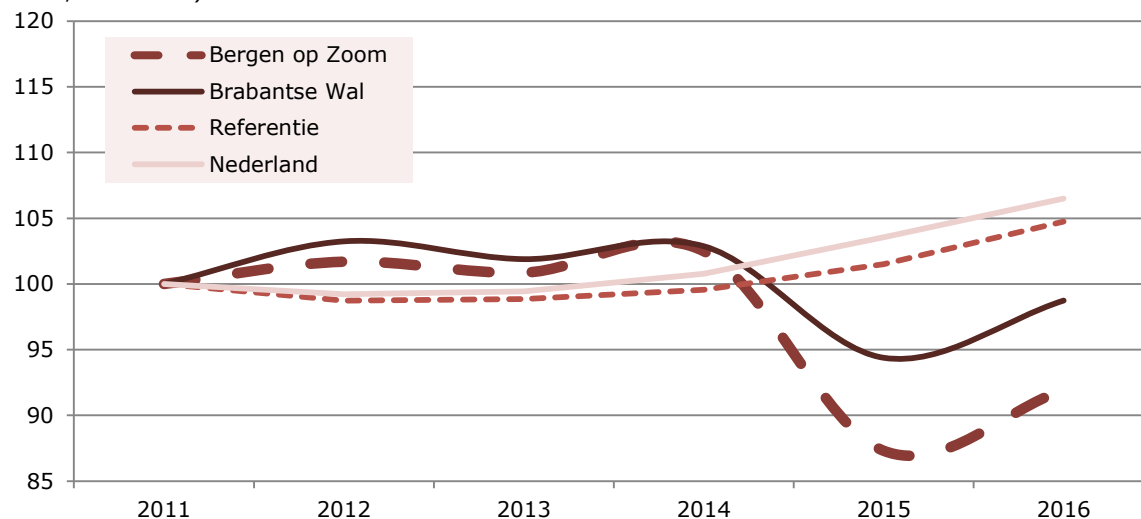
In de periode 2011-2014 blijft de totale toegevoegde waarde vrij constant ongeveer rond € 2,6 miljard schommelen. In 2015 is er een duidelijke terugval, wat waarschijnlijk grotendeels samenhangt met de sterke inkrimping bij sigarettenfabriek Philip Morris najaar 2014. (figuur 2.5). Na deze daling van 15 procent treedt in 2016 weer enigermate van herstel op met een groei van de toegevoegde waarde met 5 procent. De sterke daling in 2015 onderscheidt Bergen op Zoom ook van de ontwikkeling in Nederland en in de referentiegemeenten.

Figuur 2.5 Ontwikkeling toegevoegde waarde Bergen op Zoom (in € milj.; 2011-2016)

Bron: LISA.

Figuur 2.6 Geïndexeerde ontwikkeling toegevoegde waarde in constante prijzen, Bergen op Zoom vergeleken (2011-2016; 2011=100)

Bron: LISA.

Weten hoeveel toegevoegde waarde op bedrijventerreinen in Bergen op Zoom wordt gegenereerd, ga dan naar [paragraaf 4.4](#)

2.5 Beroepsbevolking

Omvang beroepsbevolking op peil gebleven

Tussen 2011 en 2016 is de beroepsbevolking in Bergen op Zoom in omvang op peil gebleven (34.000). Hetzelfde geldt overigens voor de niet-beroepsbevolking. Landelijk is er sprake van doorgroei. Dit geldt niet alleen voor de beroepsbevolking, ook de niet-beroepsbevolking is gegroeid, anders dan in Bergen op Zoom (tabel 2.1). In de referentiegemeenten is er sprake van groei bij de niet-beroepsbevolking. De beroepsbevolking is in Brabantse Wal gegroeid. Overigens neemt in Bergen op Zoom de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking) in de leeftijdscategorie 25-45 jaar af, wat in omvang gecompenseerd wordt door de groei in de leeftijdscategorie 45-75 jaar.

Tabel 2.1 Ontwikkeling beroepsbevolking (15 t/m 74 jaar), Bergen op Zoom vergeleken (2011–2016)

X 1.000		2011	2016	% ONTW.'11-'16
Beroepsbevolking	Bergen op Zoom	34	34	0%
	Brabantse Wal	57	58	2%
	Referentie	204	204	0%
	Nederland	8.714	8.942	3%
Niet-beroepsbevolking	Bergen op Zoom	16	16	0%
	Brabantse Wal	27	27	0%
	Referentie	89	93	4%
	Nederland	3.738	3.826	2%

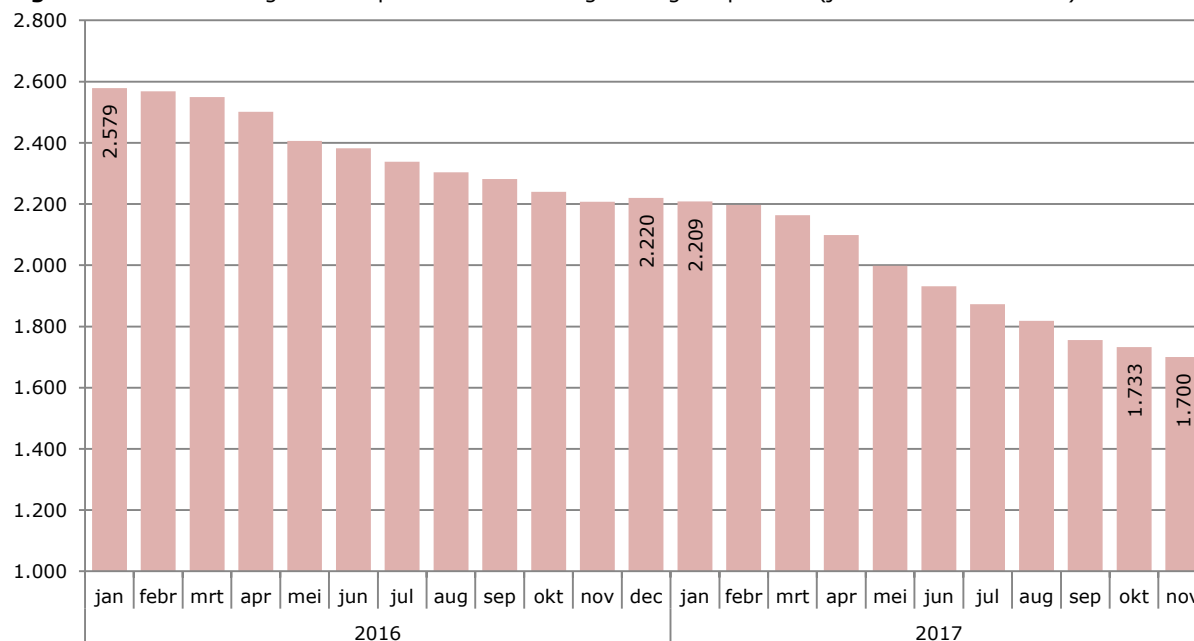
Bron: CBS; jaarcijfers; cijfers alleen beschikbaar in duizendtallen

2.6 Werkloosheid

Aantal werkloosheidsuitkeringen in Bergen op Zoom loopt terug

In 2016 neemt het aantal WW-uitkeringen af van 2.579 in januari naar 2.220 eind 2016 (-14 procent). Deze daling zet zich – versneld – door in 2017, met 1.700 als laagste stand per november 2017. Dat is een daling van 23 procent ten opzichte van januari 2017. De daling in de referentie-gemeenten is vergelijkbaar, met respectievelijk 13 en 25 procent, evenals in Brabantse Wal (13 en 24 procent).

Figuur 2.7 Ontwikkeling aantal lopende WW-uitkeringen Bergen op Zoom (jan. 2016 – nov. 2017).

Bron: UWV WERKbedrijf.

Ook in Nederland loopt het aantal WW-uitkeringen terug, met een 11 procent afname in 2016 en een 20 procent afname in 2017 (tot en met november). Vergeleken met Nederland als geheel heeft Bergen op Zoom een sterkere afname van het aantal (lopende) WW-uitkeringen.

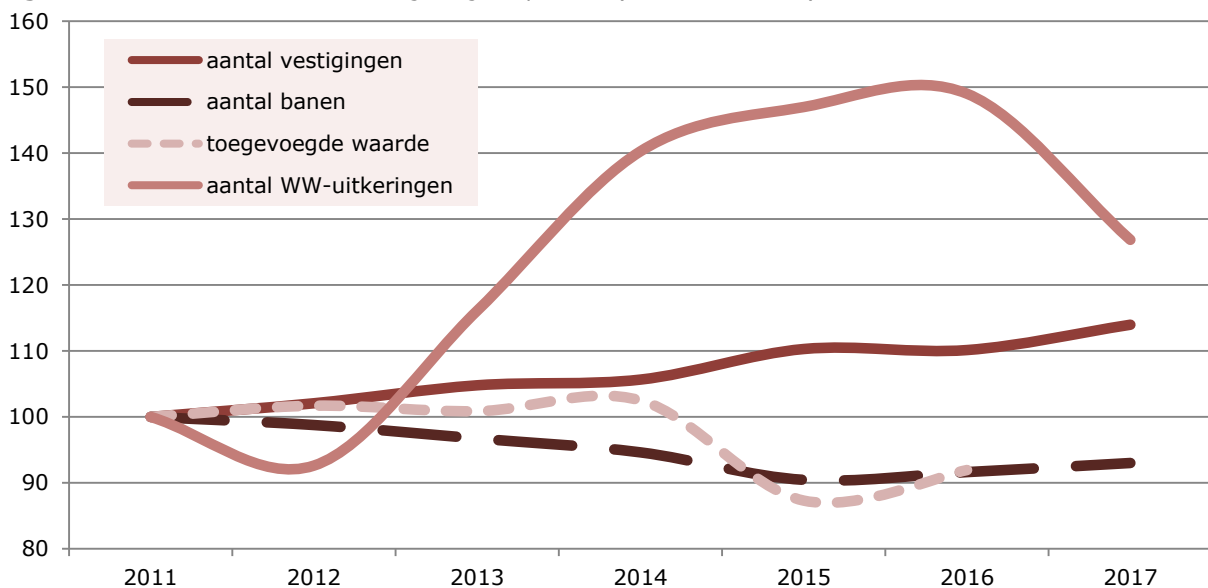
Weten of Bergen op Zoom in verhouding tot het landelijk gemiddelde een hoge of lage werkloosheid heeft, ga dan naar [paragraaf 5.5](#)

2.7 Conclusie en vooruitblik

Economie Bergen op Zoom herstelt zich, maar nog niet op oude niveau

Wanneer we de kernvariabelen naast elkaar zetten dan laat het aantal vestigingen een duidelijk doorlopende groei zien. Bij werkgelegenheid en toegevoegde waarde is na de terugval in 2015 weer sprake van groei. Als indicator voor de werkloosheidsontwikkeling is het aantal WW-uitkeringen in 2017 in Bergen op Zoom versneld gedaald.

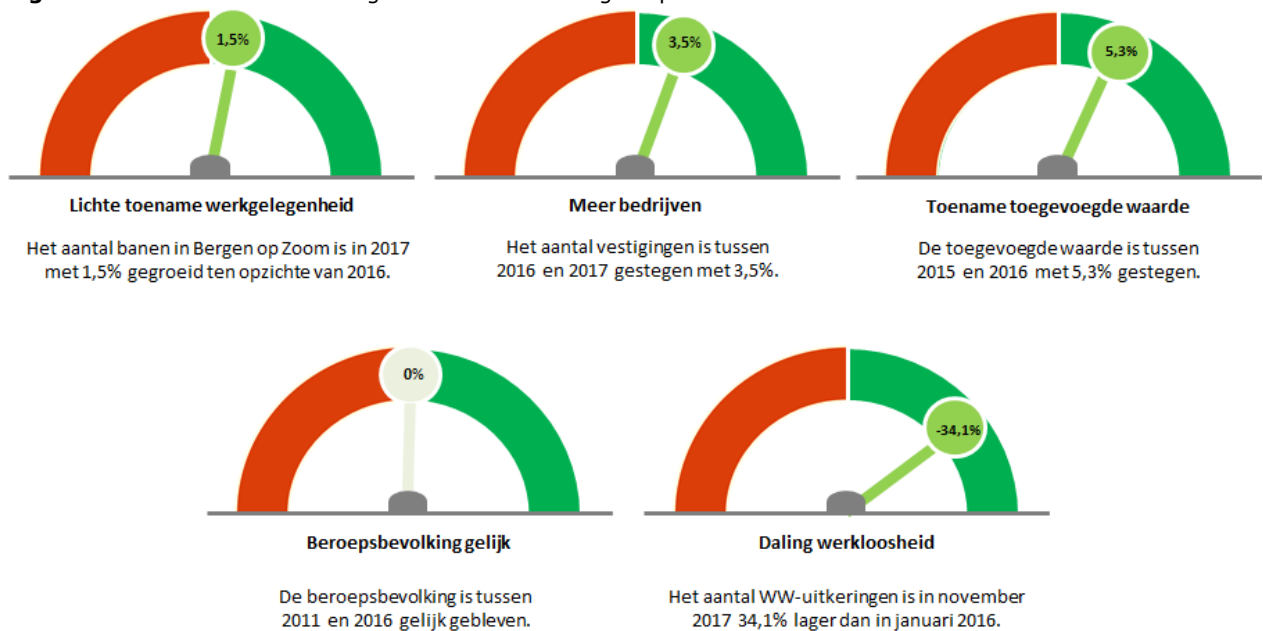
Figuur 2.8 Geïndexeerde ontwikkeling Bergen op Zoom (2011-2016/2017)

NB: toegevoegde waarde 2016 bekend in 2017.

Bron: Aantal vestigingen, banen en toegevoegde waarde: Vestigingenregister West-Brabant, LISA. Aantal WW-uitkeringen (aantal uitkeringsontvangers): CBS.

Figuur 2.9 Overzicht ontwikkeling kernindicatoren Bergen op Zoom

Economische verwachtingen

Het gestage herstel na de grote recessie zet in de periode 2018-2021 door, zowel internationaal als in Nederland, zo is de verwachting van het CPB (Middellangetermijnverkenning 2018-2021). De Nederlandse economie groeit door, met een gemiddeld groeipercentage van 1,8 procent in de komende vier jaar. Meer export, consumptie en investeringen (onder andere in woningen) dragen bij de aan de groei. Hoewel de werkloosheid verder zal dalen en werkgelegenheid groeien, zal naar verwachting niet het niveau van voor 2008 worden gehaald.

Het 'cyclische herstel' waarin de Nederlandse economie zich momenteel bevindt, heeft per sector verschillende doorvertalingen. Grofweg gelden voor 2018 de volgende sectorperspectieven³:

- zakelijke dienstverlening en de bouwnijverheid groeien het hardst
- hoge consumptiegroei is voordelig voor de horeca en detailhandel
- industrie, groothandel en transport profiteren van sterke exportpositie
- ook de zorgsector zal, na groei in 2017, ook in 2018 verder groeien

De vooruitzichten voor Bergen op Zoom zijn zeer waarschijnlijk positiever dan de afgelopen jaren. De verhoudingsgewijs sterk vertegenwoordigde sectoren industrie en logistiek zullen ook profiteren van de betere economische omstandigheden. De eveneens in Bergen op Zoom goed vertegenwoordigde zorgsector profiteert van groeiende zorgconsumptie, terwijl er geen omvangrijke bezuinigingsopgaven liggen. Daarnaast vormt de verwachte positieve economische ontwikkeling voor Bergen op Zoom een goede basis voor (verder) te werken aan de verbreding en verduurzaming van de economische structuur in lokaal en regionaal perspectief. De recente beslissing van sigarettenfabrikant Philip Morris om de productieactiviteiten in Bergen op Zoom weer uit te breiden, geeft daarbij extra meewind.

³ Bron: Rabobank, Sectorprognoses 2018.

3

HOOFDSTUK

Economische structuur en concurrentiekracht

3. Economische structuur en concurrentiekracht

Highlights

- Bergen op Zoom heeft in vergelijking met Nederland en met referentiegemeenten verhoudingsgewijs minder banen gerelateerd aan de omvang van de beroepsbevolking. Vooral door de werkgelegenheidsafname in 2014 en 2015 is het aantal banen in verhouding tot de beroepsbevolking in Bergen op Zoom tussen 2011 en 2016 kleiner geworden.
- Bergen op Zoom heeft een belangrijke werkgelegenheidsfunctie in en voor de Brabantse Wal. In totaal is 64 procent van de werkgelegenheid van Brabantse Wal in Bergen op Zoom te vinden. Het werkgelegenheidsaandeel van Bergen op Zoom is de afgelopen jaren wel iets kleiner geworden.
- Het aantal banen bij grote bedrijven (> 100 werkzame personen) is tussen 2011 en 2017 sterk gedaald, waar de bijdrage van het kleinbedrijf is gegroeid. Zzp'ers krijgen een steeds belangrijkere positie op de arbeidsmarkt. Het aantal en hun aandeel in de werkgelegenheid nemen beide toe. Al geldt nog steeds dat 2 procent van de vestigingen (grootteklassen 50-99 en > 100 werkzame personen) 44 procent van het aantal banen in Bergen op Zoom vertegenwoordigt.
- Ten opzichte van 2011 hebben 6 van de 13 onderscheiden sectoren werkgelegenheid ingeleverd. Vooral het aantal banen in de industrie en zakelijke diensten is gedaald. Logistiek heeft een sterke banengroei gerealiseerd. In 2016-2017 hebben alle sectoren, uitgezonderd de industrie, een toename van de werkgelegenheid.
- De sector logistiek is van alle sectoren in verhouding tot de landelijke werkgelegenheidsverdeling het sterkst vertegenwoordigd in Bergen op Zoom.
- Daar waar de speerpuntsector logistiek werkgelegenheidsgroei toont, kennen de detailhandel, de zorg en de R&T-sector een vrij stabiel aantal banen. Het aantal vestigingen groeit wel door in de zorg en R&T-sector, wat duidt op meer instroom van kleinschalige bedrijvigheid waaronder zzp'ers.

3.1 Inleiding

Voor gemeenten is het van groot belang de omslag van de nationale economie in te laten werken op de lokale economie. Daar waar enkele jaren geleden beleid veelal gericht was op demping van de effecten van de economische crisis staat nu weer veel meer kansen pakken en positie versterken centraal. Ook de gemeente Bergen op Zoom zet in op vernieuwing en versterking van de economie met verbreding en verduurzaming als twee kernbegrippen. Dit hoofdstuk geeft een actueel beeld van de economische structuur en concurrentiekracht van Bergen op Zoom. Analyses van werkgelegenheid en toegevoegde waarde vormen de basis van dit hoofdstuk. Waar mogelijk zijn voor Bergen op Zoom en de Brabantse Wal 2017-gegevens opgenomen. Voor referentiegemeenten (met de gemeenten Almelo, Gouda, Hengelo, Oosterhout, Roermond en Veenendaal) en voor Nederland geldt 2016 als meest recent beschikbare peiljaar.

3.2 Werkgelegenheidsfunctie

Werkgelegenheidsfunctie van Bergen op Zoom teruggelopen

Voor de aansluiting van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt is het in beginsel van groot belang dat er (voldoende) banen beschikbaar zijn voor de totale beroepsbevolking. De verhouding tussen het aantal banen en de totale beroepsbevolking (werkend en werkloos) is in Bergen op Zoom de afgelopen jaren minder positief geworden. Er zijn 86 banen per 100 personen die deel uit maken van de beroepsbevolking. Het verschil met de referentiegemeenten is relatief groot. In de referentiegemeenten zijn er gemiddeld meer banen in verhouding tot het aantal inwoners dat werkt of wil werken (tabel 3.1).

Tabel 3.1 Werkgelegenheidsfunctie, Bergen op Zoom vergeleken (2011–2016)

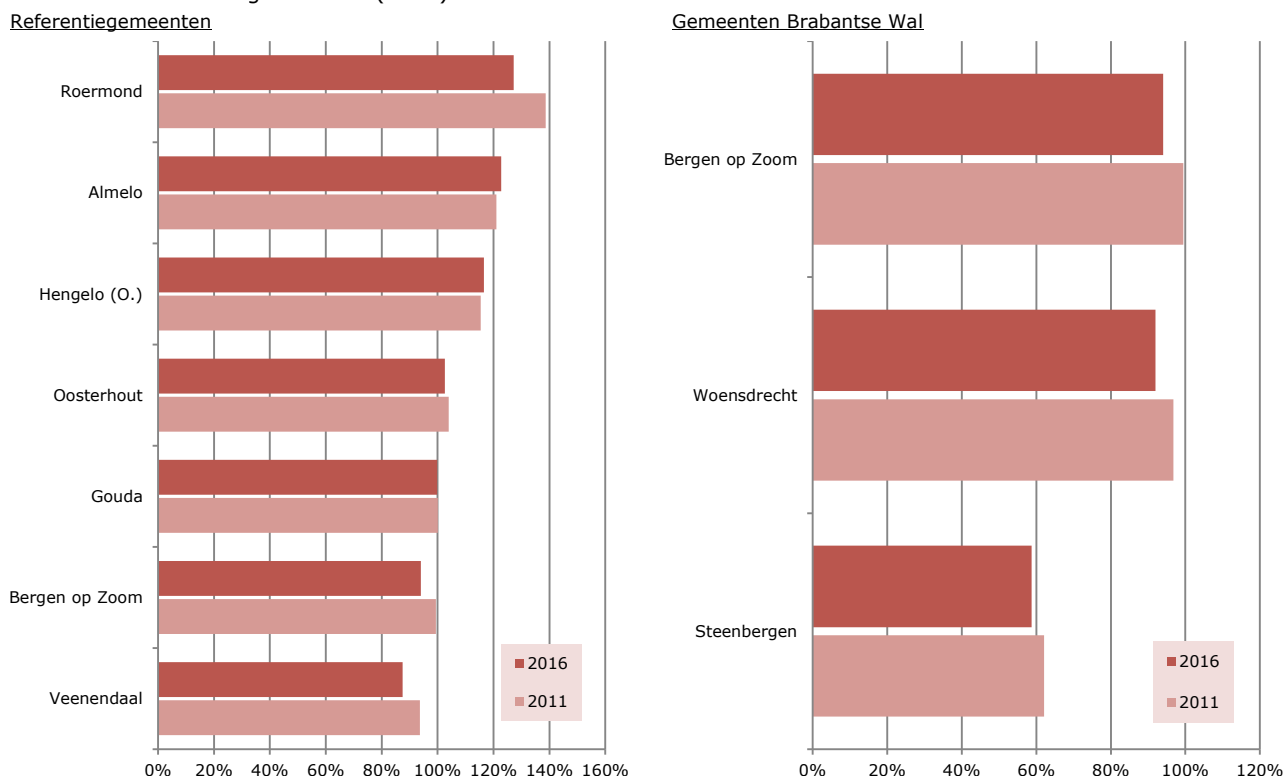
GEBIED	2011	2014	2015	2016
Bergen op Zoom	94%	86%	85%	86%
Brabantse Wal	86%	79%	78%	78%
Referentie	106%	102%	102%	101%
NEDERLAND	95%	92%	92%	92%

Bron: Vestigingenregister West-Brabant, LISA en CBS.

Banen in een bepaalde gemeente kunnen worden ingevuld door werkenden uit die gemeente zelf of door werkenden die van elders komen ('pendelen'). De werkzame beroepsbevolking in een gemeente kan zowel binnen als buiten die gemeente werken. De verhouding tussen aanwezige werkgelegenheid (banen) en de werkzame beroepsbevolking geeft aan of een gemeente *per saldo* werkenden 'importeert' om de banen in de gemeente te vervullen of juist 'exporteert' om aan de vraag in omliggende regio's te voldoen.

In Bergen op Zoom was in 2011 de omvang van de werkgelegenheid vrijwel even groot als die van de werkzame beroepsbevolking, met een verhoudingsgetal van 99 procent. In 2016 is die verhouding teruggelopen tot 94 procent, als gevolg van het banenverlies. De gemeenten Roermond, Almelo en Hengelo 'importeren' verhoudingsgewijs veel arbeidskrachten, terwijl met name in de buurgemeente Steenberg verhoudingsgewijs meer inwoners buiten de eigen gemeente werken.

Figuur 3.1 Verhouding werkgelegenheid en werkzame beroepsbevolking, Bergen op Zoom vergeleken met regio- en referentiegemeenten (2016).

Bron: Vestigingenregister West-Brabant, LISA en CBS.

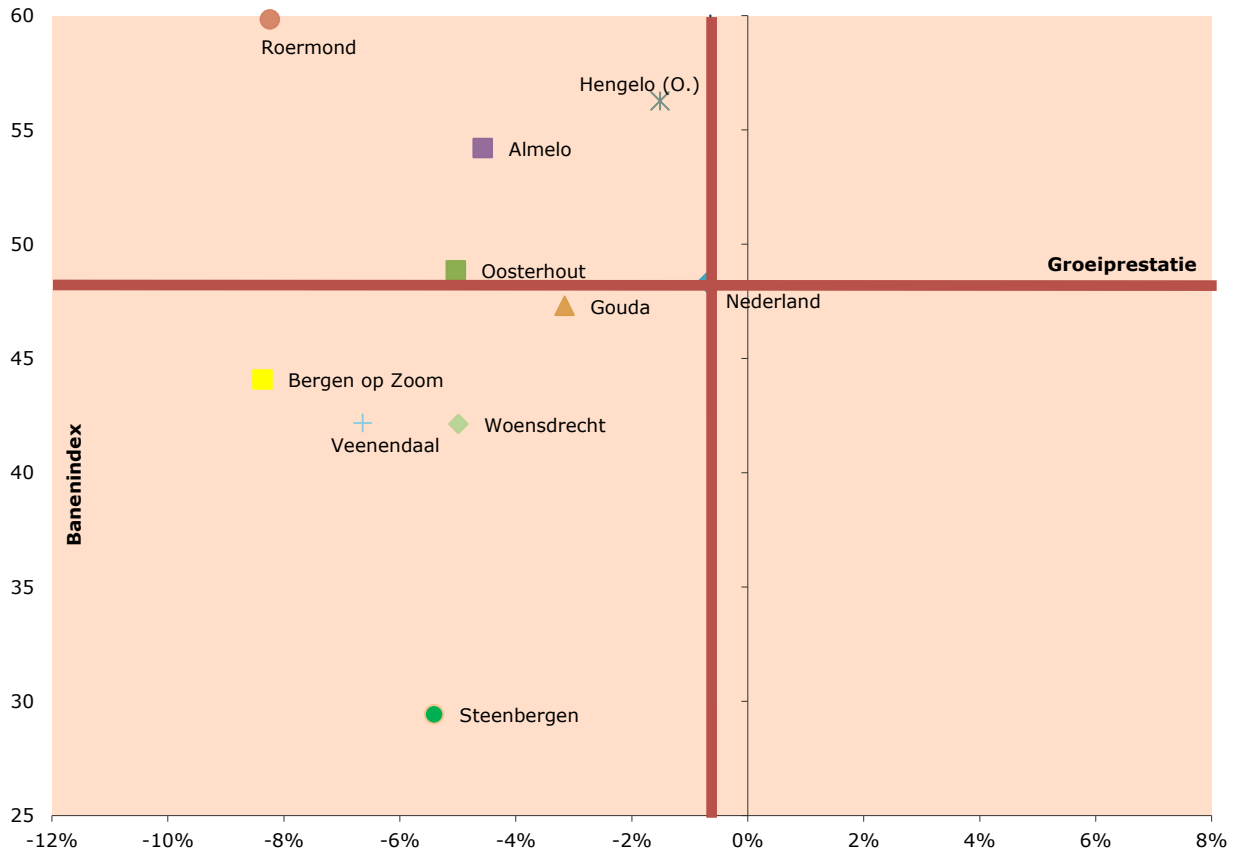
Werkgelegenheid in perspectief

De werkgelegenheidspositie van Bergen op Zoom is in de onderstaande figuur gerelateerd aan het landelijke beeld en wordt vergeleken met referentiesteden en de overige twee gemeenten die deel uitmaken van de Brabantse Wal. Op de Y-as staat de banenindex weergegeven, het aantal banen per 100 inwoners; de X-as toont de 'groei-prestatie', de procentuele werkgelegenheidsontwikkeling over de periode 2011-2016. Samen met Roermond heeft Bergen op Zoom in die periode de grootste afname van werkgelegenheid. De banenindex is mede door deze afname minder sterk dan het landelijk gemiddelde.

In het eerste kwadrant, links boven, staan de gemeenten met een sterke werkgelegenheidsfunctie, beter dan het Nederlands gemiddelde, en met banenverlies boven het gemiddelde in Nederland. De referentiegemeente Hengelo presteert het best, met een hoge banenindex en gering banenverlies. Linksonder staan de gemeenten met een werkgelegenheidsfunctie onder het gemiddelde in Nederland en ook een banenverlies dat meer dan gemiddeld groot is. Geen van de opgenomen gemeenten heeft een geringer banenverlies dan gemiddeld of kent groei.

Overigens hangt de positie in het kwadrant ook af van de karakteristiek van de gemeente. Grotere centrumgemeenten zullen over het algemeen eerder een hoge banenindex hebben dan kleinere gemeenten met een relatief zwaardere woonfunctie.

Figuur 3.2 Werkgelegenheidspositie van Bergen op Zoom, vergeleken met regio- en referentiegemeenten.

Nota bene:

- Banenindex: aantal banen per 100 inwoners (2016)
 - Groei-prestatie: procentuele ontwikkeling aantal banen 2011-2016
 - De 2 rode lijnen vormen het landelijk gemiddelde: groei-prestatie: -0,7 procent; banenindex: 48 banen per 100 inwoners.
- Bron: Vestigingenregister West-Brabant, LISA en CBS.

3.3 Werkgelegenheid naar grootteklasse

Het aantal zelfstandige ondernemers in Nederland is de laatste jaren toegenomen. De toename van het aantal zelfstandige ondernemers wordt vooral verklaard door de sterke groei van het aantal zelfstandigen zonder personeel. Deze geleidelijke structuurwijziging heeft veel consequenties (gehad) voor het ondernemersbeleid.

Kleinschalige bedrijvigheid afgelopen jaren sterk gegroeid

Ook in Bergen op Zoom is het aantal vestigingen de afgelopen jaren sterk gestegen (zie ook paragraaf 2.2). Deze groei wordt gedragen door het kleinbedrijf. Mede hierdoor neemt het kleinbedrijf (zzp'ers en bedrijven tot en met 9 werkzame personen) in 2017 gezamenlijk meer dan 90 procent van de vestigingen voor haar rekening.

Tabel 3.2 Ontwikkeling aantal vestigingen in Bergen op Zoom, naar grootteklasse

GROOTTEKLASSE	2017 – ABS.	2017 - % VERDELING	% ONTW. '11-'17	% ONTW. '16-'17
Geen fulltime banen	714	14%	33%	7%
1 fulltime baan	2.763	55%	26%	4%
2 t/m 9 fulltime banen	1.221	24%	-7%	3%
10 t/m 49 fulltime banen	250	5%	-13%	-8%
50 t/m 99 fulltime banen	37	1%	-5%	-8%
100 en meer fulltime banen	31	1%	-11%	-6%
TOTAAL	5.016	100%	14%	3%

NB: Grootteklasse bepaald op basis van fulltime werkgelegenheid
Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Daar waar negen op de tien vestigingen tot het kleinbedrijf behoren, is het grootste deel van de werkgelegenheid vooral in het midden- en grootbedrijf te vinden. In 2017 behoort tweederde van het aantal banen in Bergen op Zoom tot vestigingen met minimaal 10 fulltime banen. Qua werkgelegenheidsontwikkeling is er groei in het kleinbedrijf en vooral banenkrimp in het segment vestigingen met minimaal 100 fulltime banen. Dit beeld is vergelijkbaar met het landelijke. Alleen is de groei in het kleinbedrijf in Bergen op Zoom procentueel minder groot en de afname in het grootbedrijf groter. De geringere groei dan gemiddeld in het kleinbedrijf in Nederland wordt mede verklaard door de economische structuur van Bergen op Zoom, met kleinere sectoren bouw en zakelijke dienstverlening, waar het aandeel zzp'ers over het algemeen groot is.

Tabel 3.3 Ontwikkeling aantal werkzame personen in Bergen op Zoom, naar grootteklasse

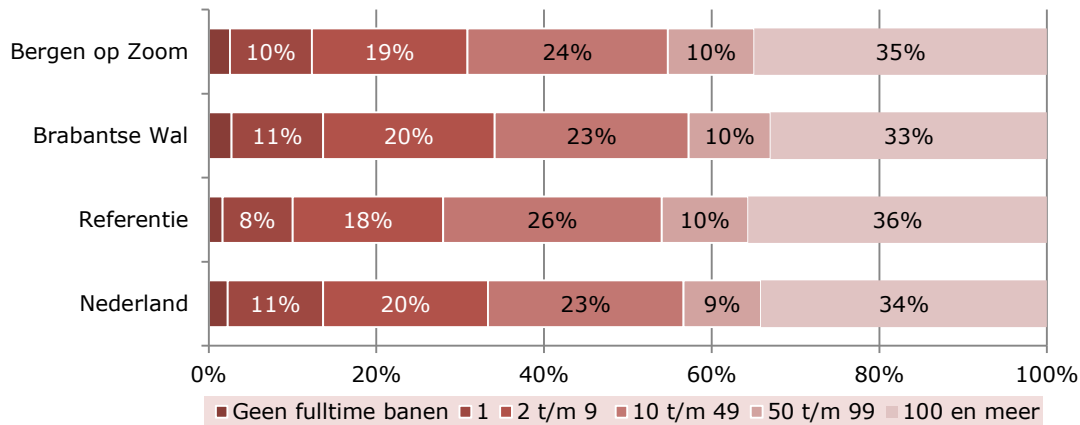
GROOTTEKLASSE	2017 – ABS.	2017 - % VERDELING	% ONTW. '11-'17	% ONTW. '16-'17
Geen fulltime banen	811	3%	30%	10%
1 fulltime baan	2.993	10%	24%	5%
2 t/m 9 fulltime banen	5.795	20%	4%	7%
10 t/m 49 fulltime banen	6.935	23%	-5%	-1%
50 t/m 99 fulltime banen	3.106	10%	6%	3%
100 en meer fulltime banen	9.959	34%	-23%	-2%
TOTAAL	29.599	100%	-7%	2%

NB: Grootteklasse bepaald op basis van fulltime werkgelegenheid
Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Weinig verschil in verdeling werkgelegenheid naar grootteklasse

In vergelijking met de referentiegemeenten en met het Nederlandse gemiddelde is het werkgelegenheidsaandeel van vestigingen met maximaal 9 werkzame personen in Bergen op Zoom enkele procentpunten lager. Vergeleken met Brabantse Wal is er sprake van meer banen bij grote(re) bedrijven.

Figuur 3.3 Procentuele verdeling werkgelegenheid naar grootteklasse, Bergen op Zoom vergeleken (2016)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

Top 10 vestigingen met grootste aantal werkzame personen, profit sector (2017)

Top 10 vestigingen met grootste aantal werkzame personen, non-profit sector (2017)

NAAM VESTIGING	GROOTTEKLASSE	NAAM VESTIGING	GROOTTEKLASSE
SABIC Innovative Plastics B.V.	1.000+	Bravis ziekenhuis locatie Bergen op Zoom	1.000+
Bruynzeel Keukens B.V.	250-500	GGZ Westelijk Noord-Brabant	500-1.000
DHL Supply Chain	250-500	Gemeente Bergen op Zoom / Stadskantoor	500-1.000
Bleckmann Nederland B.V.	250-500	Residentie Moermont	250-500
Allnex Netherlands B.V.	250-500	't Rijks Regionale Scholengemeenschap	100-250
Philip Morris Holland BV	250-500	S & L Zorg	100-250
Cargill B.V.	250-500	Bureau Bergen op Zoom	100-250
Fluor Consultants B.V.	100-250	Stichting Tantelouise Vivensis (meerdere vest.)	100-250
Albert Heijn	100-250	De Viersprong	100-250
Lamb Weston Meijer	100-250	BAS interklinisch zorgvervoer	100-250

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

3.4 Het specialisatiepatroon van Bergen op Zoom

Zorg biedt het meeste werk

De gezondheids- en welzijnszorg is met 6.724 banen en een werkgelegenheidsaandeel van 23 procent de grootste sector in Bergen op Zoom. Naast de zorg nemen ook de groot- en detailhandel en de industrie elk minimaal 15 procent van de totale werkgelegenheid voor hun rekening. Ten opzichte van 2011 heeft de industrie wel veel aan werkgelegenheid ingeleverd, met een afname van 26 procent.

Naast de conjunctuurgevoelige sectoren zoals de bouw en zakelijke dienstverlening heeft ook onderwijs meer dan 10 procent banenkrimp tussen 2011 en 2017. Logistiek heeft met 16 procent groei de sterkste werkgelegenheidsontwikkeling.

De werkgelegenheidsontwikkeling tussen 2016 en 2017 laat een ander beeld zien, met banengroei (inclusief uitzendkrachten) in alle sectoren (uitgezonderd de industrie).

Tabel 3.4 Ontwikkeling werkgelegenheid in Bergen op Zoom, naar sector

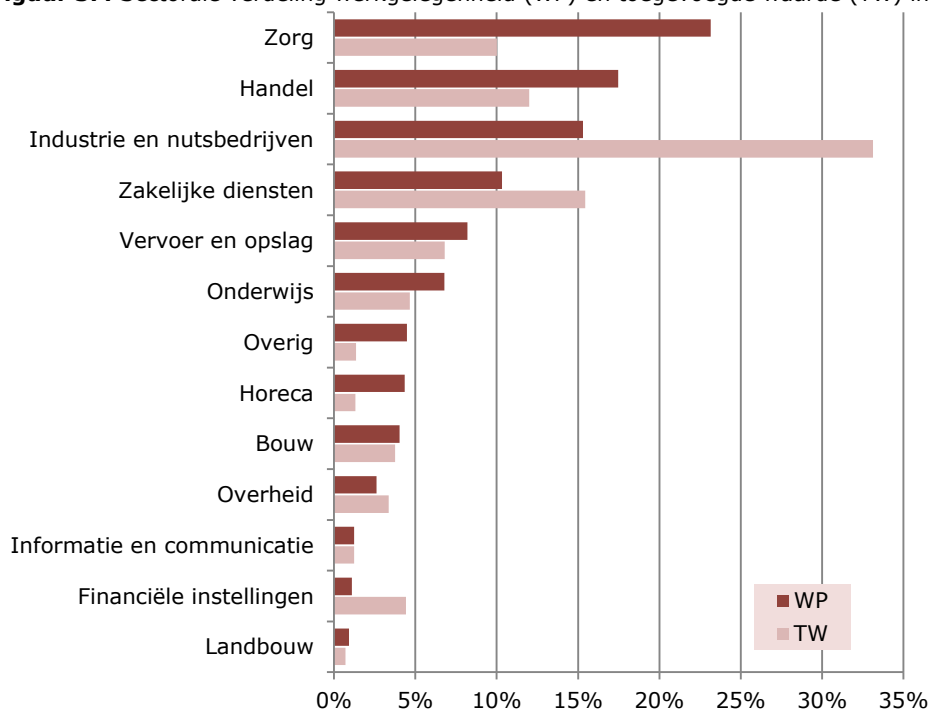
SECTOR	2017 – ABS.	2017 - % VERDELING	% ONTW. '11-'17	% ONTW. '16-'17
Landbouw	272	1%	-34%	2%
Industrie en nutsbedrijven	4.411	15%	-26%	-1%
Bouw	1.231	4%	-14%	5%
Handel	5.188	18%	1%	2%
Logistiek	2.477	8%	16%	3%
Horeca	1.363	5%	8%	8%
Informatie en communicatie	362	1%	8%	0%
Financiële instellingen	326	1%	2%	1%
Zakelijke diensten	3.112	11%	-17%	3%
Overheid	788	3%	9%	3%
Onderwijs	1.987	7%	-15%	0%
Zorg	6.724	23%	-1%	0%
Overig	1.358	5%	13%	4%
TOTAAL	29.599	100%	-7%	2%

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Zakelijke diensten genereren meeste toegevoegde waarde

Wanneer de sectorale verdeling van de werkgelegenheid wordt afgezet tegen de verdeling van de toegevoegde waarde zijn duidelijke verschillen zichtbaar. De zakelijke dienstverlening heeft verhoudingsgewijs een grotere bijdrage in de toegevoegde waarde dan in het aantal banen, maar dat verschil is niet veel groter in de industrie. Bij de groot- en detailhandel en de zorg is dat juist andersom.

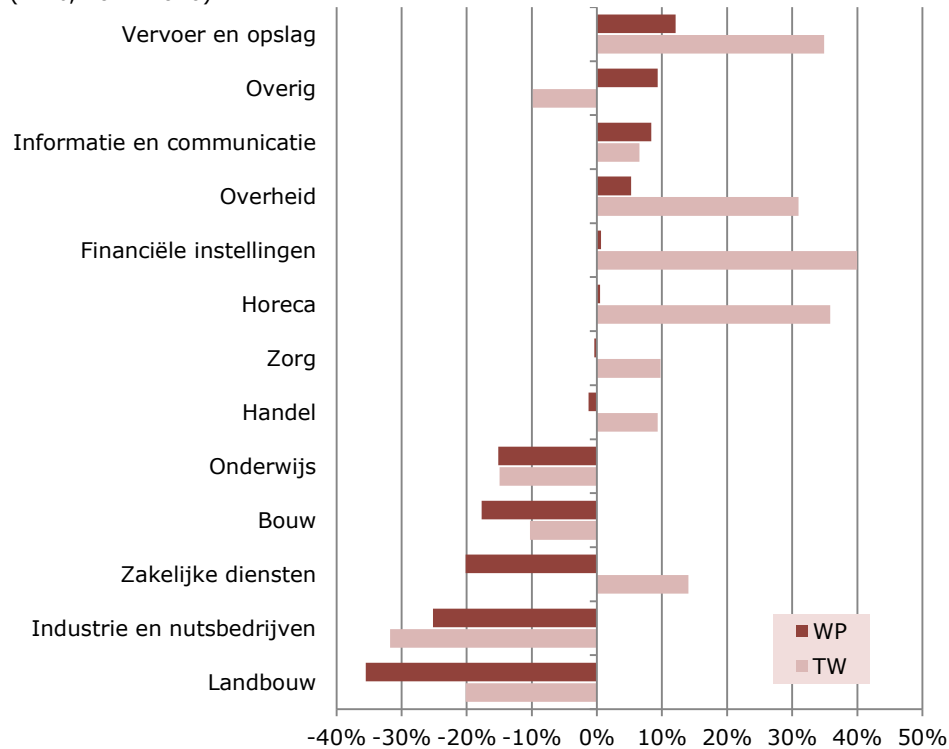
Figuur 3.4 Sectorale verdeling werkgelegenheid (WP) en toegevoegde waarde (TW) in Bergen op Zoom (% , 2016).

Bron: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

De ontwikkeling van het aantal banen en van de toegevoegde waarde is bij een aantal sectoren uiteenlopend. In de sectoren handel, horeca en zorg is de toegevoegde waarde gestegen, terwijl de werkgelegenheid gelijk is gebleven dan wel gekrompen. In de zakelijke dienstverlening is het aantal banen gedaald, terwijl de toegevoegde waarde is toegenomen, wat duidt op investeringen die hebben bijgedragen aan een hogere arbeidsproductiviteit (een grotere toegevoegde waarde per gewerkt uur).

Figuur 3.5 Ontwikkeling werkgelegenheid (WP) en toegevoegde waarde (TW) in Bergen op Zoom naar sector (in %, 2011-2016).

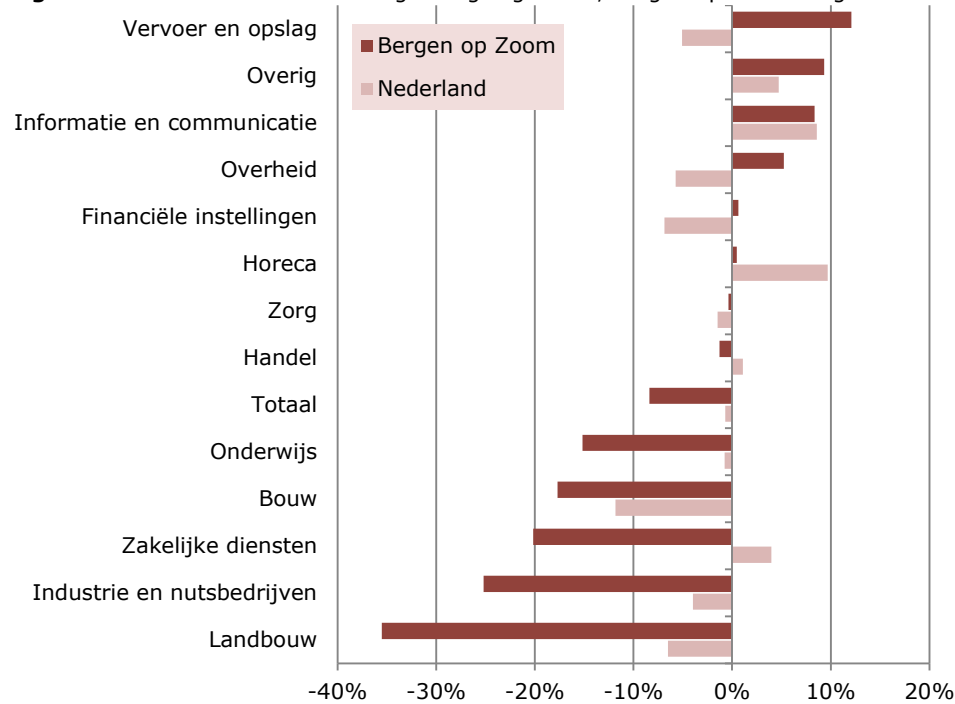

Bron: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

Sterke stijging vervoer & opslag ten opzichte van landelijk beeld

Ten opzichte van de landelijke werkgelegenheidsontwikkeling onderscheidt de logistieke sector zich positief met een stijging van 12 procent tussen 2011 en 2016. Ook de werkgelegenheidstoename in de overheidssector in Bergen op Zoom wijkt af van de landelijke ontwikkeling. Hier staat tegenover dat vooral de industrie en zakelijke dienstverlening relatief forse dalingen te verwerken hebben gekregen.

Figuur 3.6 Procentuele ontwikkeling werkgelegenheid, Bergen op Zoom vergeleken met Nederland (2011-2016)

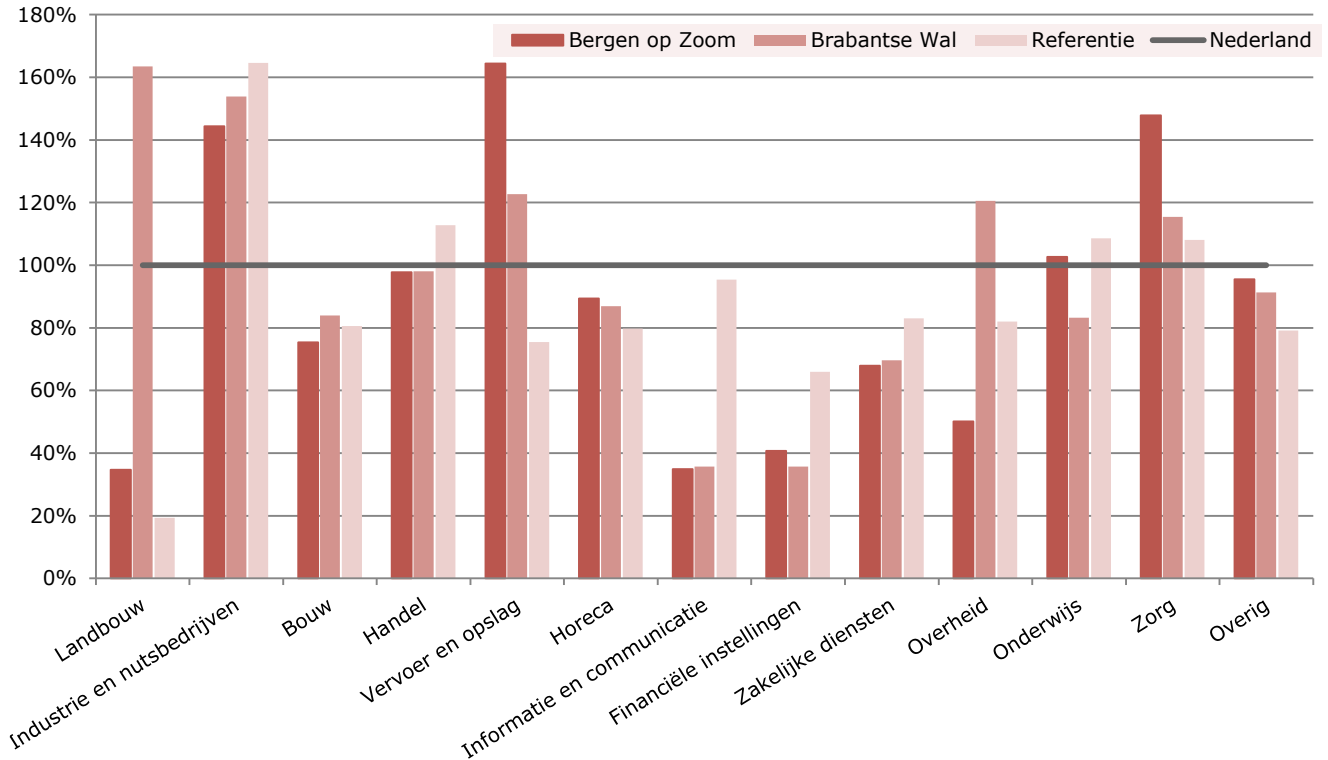

Bron: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

Bergen op Zoom heeft sterk cluster logistiek

In figuur 3.7 is per sector de specialisatiegraad⁴ weergegeven. Bergen op Zoom heeft vooral een sterk onderscheidende sector logistiek. Andere sectoren die verhoudingsgewijs (enigermate) sterk zijn vertegenwoordigd in de werkgelegenheidsstructuur van Bergen op Zoom zijn – ondanks de sterke banenkrimp – de industrie en ook de zorg. Industrie en logistiek zijn sectoren die ook in de Brabantse Wal een sterke vertegenwoordiging van banen hebben.

Figuur 3.7 Specialisatiegraad op basis van werkgelegenheid, Bergen op Zoom vergeleken (2016)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

Positie van Bergen op Zoom in de Brabantse Wal

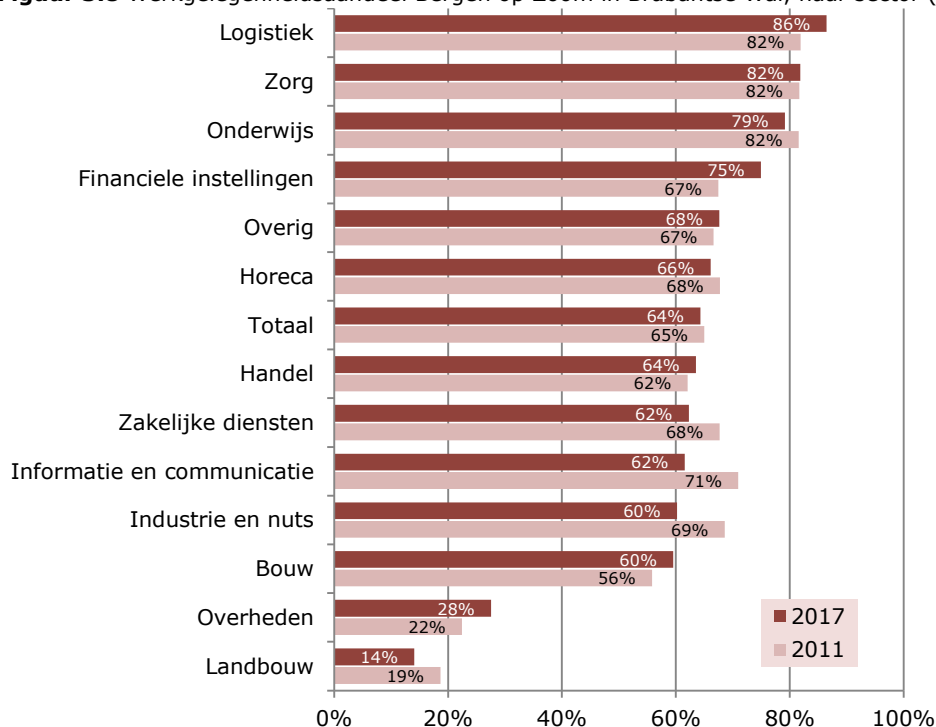
Bergen op Zoom heeft in de Brabantse Wal een belangrijke werkgelegenheidspositie.

Het werkgelegenheidsaandeel van Bergen op Zoom is ongeveer gelijk gebleven (2017: 64 procent).

De 'dominantie' van Bergen op Zoom is het grootst in de logistiek en zorg. Voor beide sectoren geldt dat meer dan 80 procent van de banen in deze sectoren bij bedrijven gevestigd in Bergen op Zoom te vinden is. In de sectoren groot- en detailhandel en de zakelijke dienstverlening is ongeveer tweederde van de werkgelegenheid in Bergen op Zoom gesitueerd. De gemeenten Woensdrecht en Steenbergen hebben een groter werkgelegenheidsaandeel in de sectoren overheid en landbouw.

⁴ De specialisatiegraad toont de mate waarin een sector in een gemeente of regio meer of minder dan landelijk gemiddeld vertegenwoordigd is in de werkgelegenheidsstructuur. Het werkgelegenheidsaandeel per sector is afgezet tegen de nationale verhouding van sectoren. Een percentage boven de 100 duidt op een oververtegenwoordiging van werkgelegenheid in die sector en andersom.

Figuur 3.8 Werkgelegenheidsaandeel Bergen op Zoom in Brabantse Wal, naar sector (2011 en 2017)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

Zzp'ers naar sector

In totaal zijn er 2.654 zzp'ers in Bergen op Zoom. Vooral in de bouw en in de sector informatie en communicatie nemen zzp'ers (zelfstandige ondernemers met exact één fulltime werkzaam persoon en geen andere werkzame personen) een belangrijk deel van het totaal aantal banen in die sectoren voor rekening. Vergelijken met de referentiegemeenten zijn zzp'ers in Bergen op Zoom relatief sterk vertegenwoordigd. Met name in de sector informatie en communicatie is het werkgelegenheidsaandeel van zzp'ers verhoudingsgewijs groot.

Tabel 3.5 Aandeel zzp'ers in totale werkgelegenheid per sector, Bergen op Zoom vergeleken (2016)

SECTOR	BERGEN OP ZOOM	BRABANTSE WAL	REFERENTIE	NEDERLAND
Landbouw	18%	8%	16%	14%
Industrie en nutsbedrijven	2%	3%	1%	3%
Bouw	30%	32%	22%	24%
Handel	6%	7%	7%	7%
Logistiek	2%	3%	4%	5%
Horeca	4%	4%	3%	4%
Informatie en communicatie	31%	31%	13%	17%
Financiële instellingen	6%	7%	3%	3%
Zakelijke diensten	21%	22%	16%	19%
Overheid	0%	0%	0%	0%
Onderwijs	6%	7%	5%	7%
Zorg	5%	6%	4%	5%
Overig	31%	33%	24%	29%
TOTAAL	9%	10%	7%	10%

Bron: Vestigingenregister West-Brabant en LISA.

Tabel 3.6 Procentuele verdeling en ontwikkeling zzp'ers per sector, Bergen op Zoom

SECTOR	ABS. 2017	% 2017	% ONTW. 2011-2017	% ONTW. 2016-2017
Landbouw	55	2%	45%	17%
Industrie en nutsbedrijven	123	5%	43%	18%
Bouw	362	14%	3%	3%
Handel	339	13%	14%	6%
Logistiek	47	2%	34%	18%
Horeca	50	2%	16%	0%
Informatie en communicatie	107	4%	35%	-4%
Financiële instellingen	20	1%	11%	5%
Zakelijke diensten	615	23%	20%	-2%
Overheid	0	0%	-	-
Onderwijs	122	5%	33%	-3%
Zorg	386	15%	94%	8%
Overig	428	16%	27%	6%
TOTAAL	2.654	100%	27%	4%

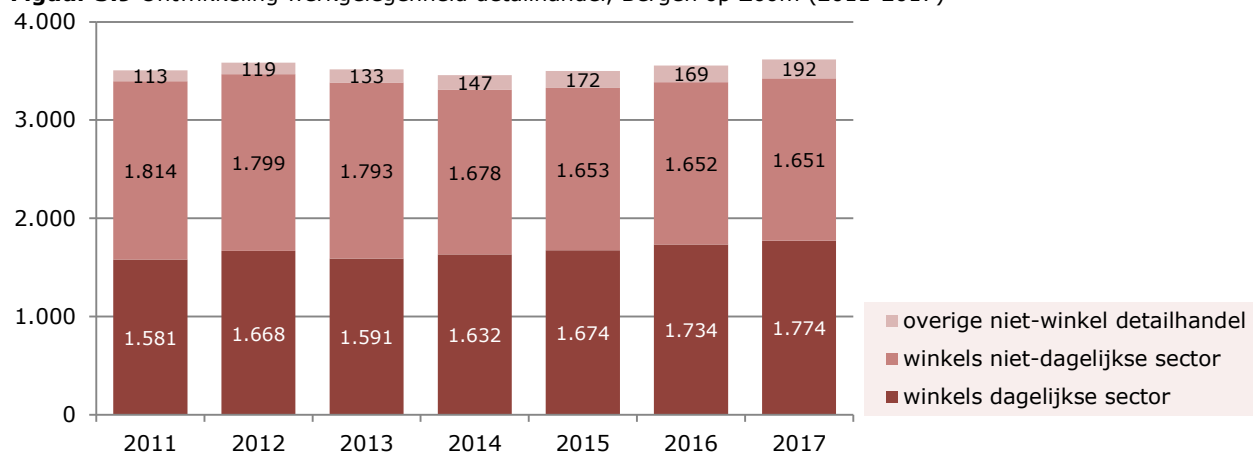
Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

3.5 Enkele belangrijke sectoren uitgelicht

3.5.1 Detailhandel

Meer banen in dagelijkse sector

In Bergen op Zoom zijn ongeveer 3.600 mensen werkzaam in de detailhandel. Dit aantal is de afgelopen zes jaar beperkt gegroeid. Deze groei hangt samen met de toename van het aantal banen in de dagelijkse sector (+12 procent). Het aantal banen in de niet-dagelijkse sector is kleiner geworden (-9 procent). De laatste drie jaar is de werkgelegenheid in deze sector ongeveer gelijk gebleven. De overige niet-winkel detailhandel (o.a. markt en webwinkels) groeit, maar neemt in de gehele detailhandel qua arbeidsplaatsen nog een bescheiden positie in.

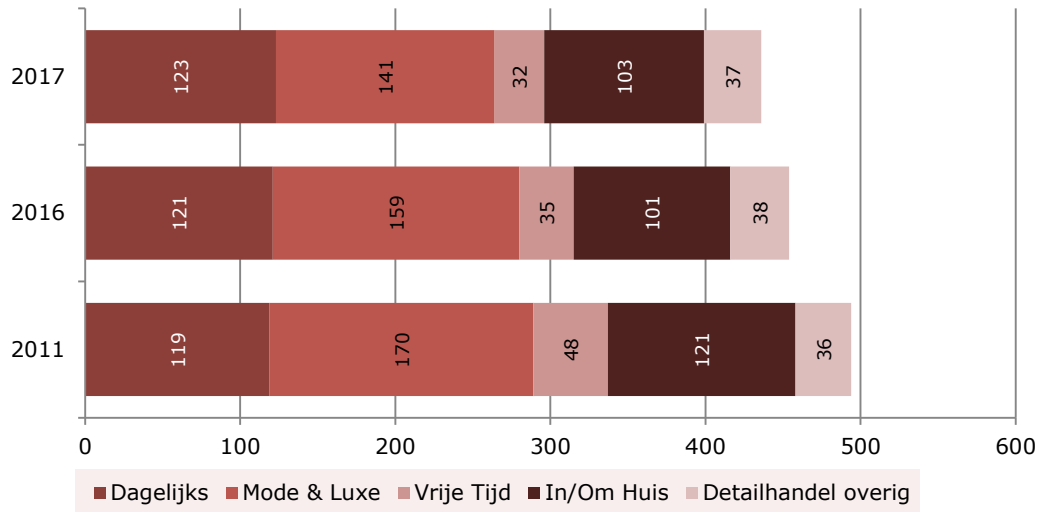
Figuur 3.9 Ontwikkeling werkgelegenheid detailhandel, Bergen op Zoom (2011-2017)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Minder winkels en (iets) minder meters

Tussen (januari) 2011 en 2017 is het aantal winkels in Bergen op Zoom met 57 afgenomen (-12%) en is het aantal m² winkelvoeropervlak beperkt verkleind (afname van 3.720 m²; -3 procent). In de dagelijkse sector is het aantal winkels nagenoeg gelijk gebleven (+3). In de niet-dagelijkse sector (-65) is het aantal winkels vanaf 2011 elk jaar afgenomen.

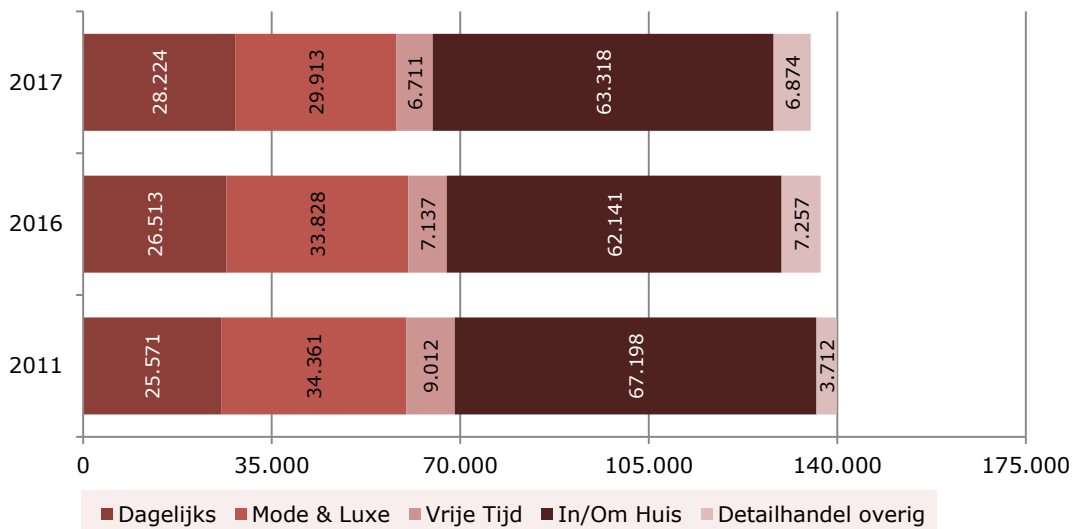
Figuur 3.10 Aantal winkels in Bergen op Zoom, exclusief leegstand (2011, 2016 en 2017)

Bron: Locatus (peildatum: 1 januari).

Ten opzichte van 2011 is het winkelvloeroppervlak in de dagelijkse sector en de 'overige detailhandel' gestegen. De niet-dagelijkse clusters mode & luxe, vrije tijd en in & om het huis hebben elk in 2017 minder winkelometers dan in 2011. Het cluster in en om het huis heeft in 2016-2017 een beperkte toename van het winkelvloeroppervlak in Bergen op Zoom.

Figuur 3.11 Aantal m² winkelvloeroppervlak in Bergen op Zoom, exclusief leegstand (2010, 2016 en 2017)

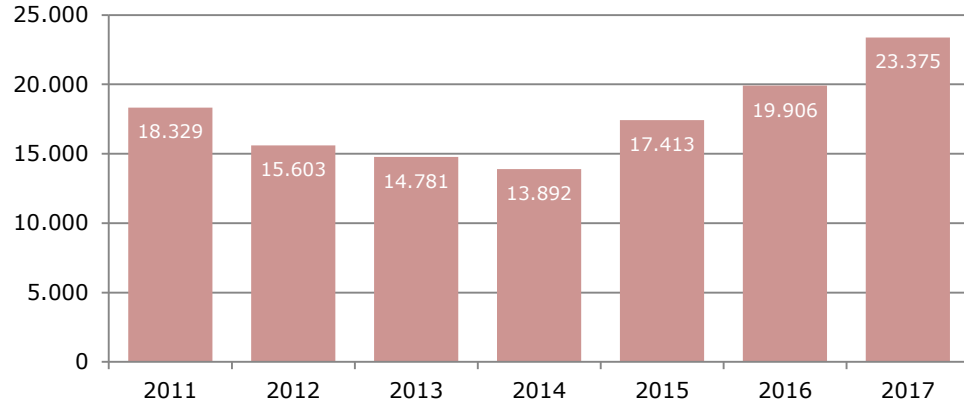
Bron: Locatus (peildatum: 1 januari).

Leegstand in Bergen op Zoom is toegenomen

In 2011 stond ongeveer 18.000 m² aan winkelloppervlak (wvo) leeg in Bergen op Zoom. Na een afname tot en met 2014 is de leegstand in 2015-2017 weer opgelopen. Aanvang 2017 bedraagt de leegstand in Bergen op Zoom iets meer dan 23.000 m² wvo, wat neerkomt op een stijging van 17 procent te opzichte van een jaar eerder (vooral als gevolg van de sluiting van V&D, met circa 4.000 m² wvo) en circa tweederde ten opzichte van 2014, toen de leegstand in m² het geringst was.

Gerelateerd aan het totale winkelaanbod is het leegstandspercentage⁵ - op basis van het winkelvloeroppervlak 10 procent aanvang 2017 (2014: 6 procent). Landelijk is het leegstandspercentage van het aantal m² winkelruimte 9 procent in 2017 (peildatum: april 2017).

Figuur 3.12 Aantal m² leegstaand winkelvloeroppervlak in Bergen op Zoom (2011-2017)

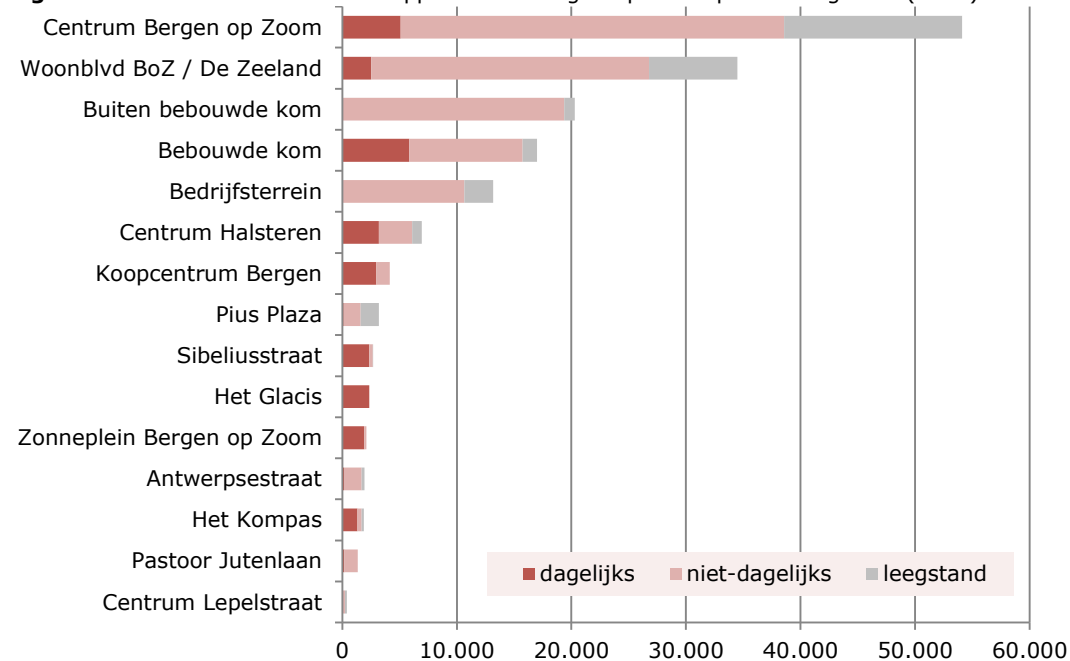

Bron: Locatus (peildatum: januari 2017).

Meeste winkels maar ook meeste leegstand in centrum Bergen op Zoom

Een derde van het totale winkelaanbod (inclusief leegstand) in Bergen op Zoom is gevestigd in het centrum van Bergen op Zoom. Hierna volgt de Woonboulevard waar vooral grootschalige niet-dagelijkse detailhandel gevestigd is. Relatief gezien was er per januari 2017 de meeste leegstand in het relatief kleine Pius Plaza (25 procent), gevolgd door het centrum (16 procent). In absolute zin is de helft van de leegstand in het centrum van Bergen op Zoom te vinden.

Figuur 3.13 Aantal m² winkelvloeroppervlak in Bergen op Zoom per winkelgebied (2017)

Bron: Locatus (peildatum: januari 2017).

⁵ Leegstand berekend volgens "Locatus-formule": 2/3 van de leegstand (wvo) gedeeld door het winkelvloeroppervlak van winkels die gevuld zijn + 2/3 van de leegstand (wvo). In deze formule is verwerkt dat niet alle leegstand door winkels ingevuld zal (kunnen) worden, maar ook door horeca, dienstverlening etc.

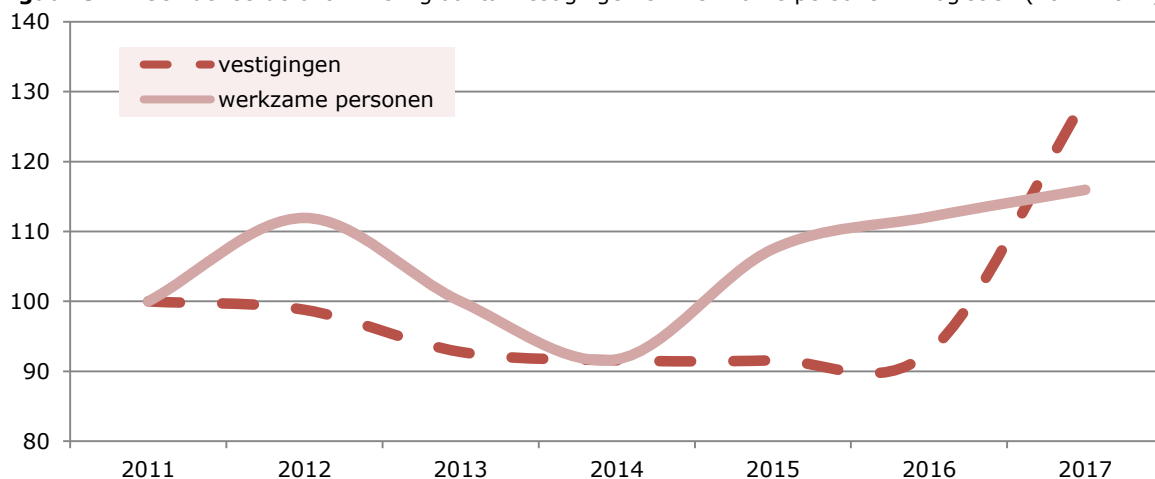
3.5.2 Logistiek

De sector transport en logistiek heeft door de economische crisis een aantal mindere jaren gehad. Met het aantrekken van de economie staan de signalen weer op groei. De komst van diverse grote Europese distributiecentra, de aantrekkende consumentenmarkt en groei in de bouw zijn belangrijke aanjagers. Belangrijke sectorontwikkelingen richten zich mede op de behoefte aan fijnmazige distributie en e-fulfillment-oplossingen. Ook vindt in toenemende mate grensoverschrijdende samenwerking plaats om efficiëntie en kwaliteit te optimaliseren. Logistiek is voor Bergen op Zoom een belangrijke sector met groeiperspectief.

Meer vestigingen en banen

In Bergen op Zoom zijn er in 2017 107 bedrijven actief in de sector logistiek. Bij deze bedrijven werken 2.477 personen. Dat logistiek een conjunctuurgevoelige sector is, toont de ontwikkeling van de werkgelegenheid. Deze fluctueert namelijk relatief sterk. In 2013 en 2014 levert de sector in qua werkgelegenheid om vervolgens bij het aantrekken van de economie weer banengroei te realiseren.

Figuur 3.14 Geïndexeerde ontwikkeling aantal vestigingen en werkzame personen in logistiek (2011-2017)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Vervoer over de weg, op- en overslag belangrijke pijlers

De logistieke functie van Bergen op Zoom richt zich in belangrijke mate op het vervoer over de weg en op opslag en dienstverlening voor het vervoer, zoals laad, los en overslag (containerterminal). De opslag- en dienstverlening functie groeit sterk door, in een hoger tempo dan het vervoer over de weg. Ook landelijk is in de logistieke sector vooral het aantal banen in de opslag en dienstverlening voor vervoer gegroeid. Door het vertrek van PostNL in 2011/12 is de werkgelegenheid bij post en koeriers sterk gedaald.

Tabel 3.7 Samenstelling en ontwikkeling aantal vestigingen sector logistiek, Bergen op Zoom.

	2017- ABS.	2017 - % VERDELING	ABS. ONTW. '11-'17	ABS. ONTW. '16-'17
vervoer over spoor	0	0%	0	0
vervoer over weg	38	36%	-1	4
vervoer over water	10	9%	3	2
vervoer door de lucht	0	0%	-2	0
opslag en dienstverlening t.b.v. vervoer	39	36%	24	20
post & koeriers	20	19%	0	4
TOTAAL	107	100%	24	30

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Tabel 3.8 Samenstelling en ontwikkeling aantal werkzame personen sector logistiek, Bergen op Zoom.

	2017- ABS.	2017 - % VERDELING	ABS. ONTW. '11-'17	ABS. ONTW. '16-'17
vervoer over spoor	0	0%	0	0
vervoer over weg	886	36%	48	85
vervoer over water	19	1%	-7	-3
vervoer door de lucht	0	0%	-9	0
opslag en dienstverlening t.b.v. vervoer	1.548	62%	686	-1
post & koeriers	24	1%	-377	2
TOTAAL	2.477	100%	341	83

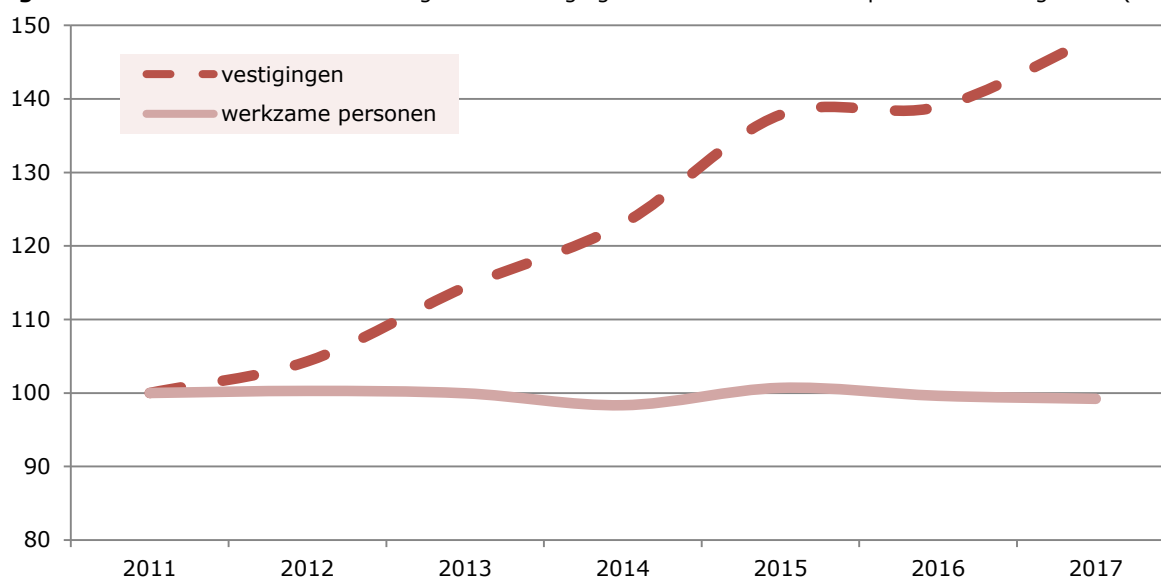
Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

3.5.3 Zorg

Vele jaren was de zorg een groeisector en banenmotor. Zo kwamen er landelijk tussen 2008 en 2012, toen de economische crisis in veel andere sectoren het aantal banen deed slinken, in de zorg juist veel banen bij. Sinds de hervorming van de zorgsector is het beeld veranderd. Beleidsmaatregelen en bezuinigingen in de zorg hebben grote gevolgen voor verpleging, verzorging en thuiszorg en hebben van de zorg een krimpsector gemaakt. Lange termijn prognoses gaan nog steeds uit van banengroei, als gevolg van een ouder wordende bevolking en een oplopende zorgbehoefte. Wel zal de zorgbehoefte en daarmee ook de invulling van de werkgelegenheid veranderen. Mensen wonen vaker en langer thuis. Het percentage ouderen dat in een instelling woont, daalt al jaren. Zorgprofessionals zullen in toenemende mate niet langer alleen in grote zorginstellingen en -organisaties werkzaam zijn, maar ook steeds vaker als zzp'er.

Meer vestigingen en iets minder banen

In de zorg is sprake van een groei van het aantal vestigingen en een lichte krimp van het aantal banen. In Bergen op Zoom zijn er in 2017 6.724 banen in de zorgsector, wat 54 minder is dan in 2011. Het aantal vestigingen in de zorg neemt tussen 2011 en 2017 – met uitzondering van 2016 - jaarlijks toe en bevindt zich in 2017 48 procent boven het niveau van 2011. Van de groei van 225 vestigingen komt circa driekwart voor rekening van zzp'ers.

Figuur 3.15 Geïndexeerde ontwikkeling aantal vestigingen en aantal werkzame personen in zorgsector (2011-2017)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Binnen de zorgsector vormt de gezondheidszorg in 2017 de grootste groep, zowel qua vestigingen als banen. Het aantal banen in de maatschappelijke dienstverlening (onder andere thuiszorg, kinderopvang, welzijnswerk en maatschappelijk werk) is ten opzichte van 2011 kleiner geworden, maar in het afgelopen jaar is er een lichte banengroei te signaleren. In de gezondheidszorg is vooral het aantal werkzame personen bij medische en tandheelkundige praktijken gestegen.

Tabel 3.9 Samenstelling en ontwikkeling aantal vestigingen zorgsector, Bergen op Zoom

	2017- ABS.	2017 - % VERDELING	ABS. ONTW. '11-'17	ABS. ONTW. '16-'17
gezondheidszorg	454	66%	150	28
verpleging en verzorging	41	6%	2	2
maatschappelijke dienstverlening	195	28%	73	14
TOTAAL	690	100%	225	44

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Tabel 3.10 Samenstelling en ontwikkeling aantal werkzame personen zorgsector, Bergen op Zoom

	2017- ABS.	2017 - % VERDELING	ABS. ONTW. '11-'17	ABS. ONTW. '16-'17
gezondheidszorg	3.940	59%	242	4
verpleging en verzorging	1.706	25%	-95	-88
maatschappelijke dienstverlening	1.078	16%	-201	56
TOTAAL	6.724	100%	-54	-28

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Landelijk is tussen 2011 en 2016 de werkgelegenheid in de maatschappelijke dienstverlening ook afgenomen, maar de daling is verhoudingsgewijs minder sterk dan in Bergen op Zoom. In Bergen op Zoom neemt daarentegen, sterker dan landelijk, het aantal banen in de gezondheidszorg en de verpleging en verzorging toe. Hierdoor is per saldo de werkgelegenheid in de Nederlandse zorgsector in 2016 1,4 procent kleiner dan 2011 en heeft Bergen op Zoom tussen 2011 en 2016 een krimp van 0,4 procent. De landelijke verwachting is dat na een periode van minder werkgelegenheid het aantal banen in de zorg tot aan 2020 zal groeien, mede als gevolg van de olopemde zorgbehoefte.

3.5.4 Recreatie en toerisme

Een gemeente of regio die aantrekkelijk is voor toeristisch-recreatieve bezoekers is ook een prettige omgeving om te wonen en te ondernemen. Daarnaast genereren bezoekers economische meerwaarde in de vorm van bestedingen en werkgelegenheid. Ook indirect levert toerisme meerwaarde in de vorm van draagvlak voor lokale voorzieningen (bijvoorbeeld zwembad, detailhandel) waar de lokale bevolking en toeleveranciers van profiteren.

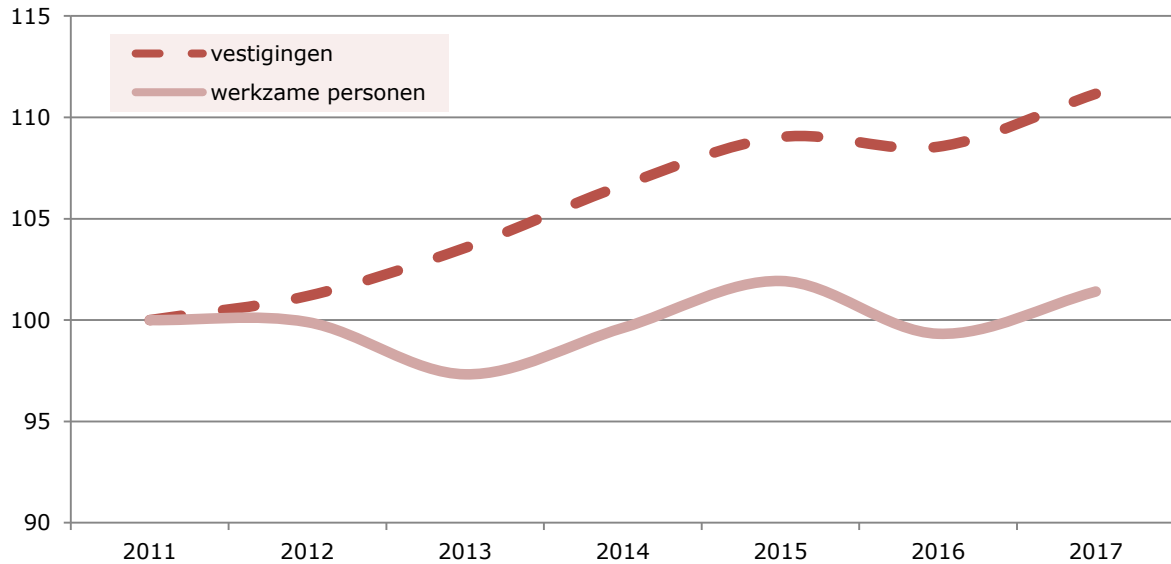
Om meer inzicht te bieden in het belang van de toeristisch-recreatieve functie van Bergen op Zoom wordt ingezoomd op het werkgelegenheidsbelang van de R&T-sector⁶. De cijfers laten zien dat in Bergen op Zoom de toeristisch-recreatieve sector de afgelopen jaren qua werkgelegenheid op ongeveer gelijk niveau is gebleven.

⁶ Sector afgebakend op basis van landelijke standaard voor de sector Recreatie & Toerisme. In bijlage 4 is de indeling en afbakening van de sector opgenomen. Ter bepaling van de R&T-werkgelegenheid zijn wegingsfactoren toegepast op het aantal werkzame personen, maar niet op het aantal vestigingen.

Zo'n 1.800 banen in de R&T-sector

In totaal zijn er in 2017 in Bergen op Zoom 1.835 banen in de toeristisch-recreatieve sector. In 2011 waren dat er 1.810, wat neerkomt op een toename van 1 procent. Ter vergelijking: de totale werkgelegenheid is in de periode 2011-2017 in Bergen op Zoom met 7 procent afgenomen. Het werkgelegenheidsaandeel van de sector is in Bergen op Zoom vergelijkbaar met landelijk gemiddeld: 6,2 procent versus 6,8 procent in Nederland. Het aantal vestigingen is sinds 2011 sterker toegenomen dan het aantal banen en bedraagt 468 in 2017, een stijging met 11 procent.

Figuur 3.16 Geïndexeerde ontwikkeling aantal vestigingen en aantal werkzame personen in R&T-sector (2011-2017)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Qua samenstelling van de sector toerisme en recreatie wijkt Bergen op Zoom weinig af van het landelijke beeld. Het werkgelegenheidsaandeel van horeca is een aantal procentpunten groter. Cultuur, recreatie en amusement en horeca zijn in het aantal vestigingen wat meer vertegenwoordigd. Hier staat tegenover dat sport een wat kleiner aandeel heeft in de totale sector.

Tabel 3.11 Samenstelling R&T-sector naar cluster, Bergen op Zoom vergeleken (2017/2016)

	WERKGELEGENHEID		AANTAL VESTIGINGEN	
	Bergen op Zoom ('17)	Nederland ('16)	Bergen op Zoom ('17)	Nederland ('16)
cultuur, recreatie en amusement	13%	12%	23%	19%
detailhandel/groothandel*	4%	3%	5%	4%
Horeca	56%	52%	35%	30%
Logiesverstrekking	14%	14%	4%	7%
Vervoer	5%	7%	7%	11%
Sport	3%	5%	10%	16%
Watersport	1%	2%	3%	4%
Overig T&R	5%	6%	12%	8%
TOTAAL	100%	100%	100%	100%

* Nota bene: het betreft hier aan toerisme en recreatie gerelateerde detailhandel en groothandel zoals Winkels in kampeerartikelen (geen caravans) en Groothandel in watersportartikelen.

Bron: Vestigingenregister West-Brabant, LISA (conform landelijke R&T-standaard)

3.6 Conclusie en vooruitblik

Na een aantal moeilijke jaren met dalende werkgelegenheidscijfers vertaalt het economisch herstel zich ook in Bergen op Zoom in een lichte toename van de werkgelegenheid. Positief daarbij is dat dit herstel zich – in termen van aantal banen – over bijna de volle breedte van de sectorstructuur van Bergen op Zoom voordoet. Alleen de industrie in Bergen op Zoom kampt in 2017 nog met banenkrimp. Vooral de logistiek ontwikkelt zich sterk in Bergen op Zoom.

Ondanks deze groei heeft Bergen op Zoom de afgelopen jaren ingeleverd op de werkgelegenheidsfunctie. Gemeenten waarmee Bergen op Zoom vergeleken is, hebben met uitzondering van Veenendaal meer banen in verhouding tot het aantal inwoners. De meerjarige werkgelegenheidsontwikkeling van Bergen op Zoom wordt deels gekleurd door ontwikkelingen rondom Philip Morris. Zo is het werkgelegenheidsaandeel van het grootbedrijf sterk gekrompen en ook kleiner dan gemiddeld in de referentiegemeenten. Het kleinbedrijf groeit sterk, waarbij de bijdrage van zzp'ers nog steeds groeit. De verwachting is dat deze ontwikkeling op de korte termijn zal doorzetten, waarbij het nog niet duidelijk is of en in welke mate deze kleine bedrijven en zzp'ers in omvang kunnen groeien.

Er is een groot verschil in productiviteit (toegevoegde waarde in relatie tot het aantal banen) tussen de sectoren. De zakelijke dienstverlening en de industrie hebben een duidelijk hoger aandeel in de toegevoegde waarde van de economie van Bergen op Zoom, dan in het aantal banen. Het omgekeerde geldt voor de zorg en de handel. De ontwikkeling bij logistiek is opvallend, waar de toegevoegde waarde ongeveer drie keer zo snel steeg als het aantal banen.

De landelijke verwachting is dat de komende jaren werkgelegenheidsgroei vooral voor rekening van de marktsector komt, met ook banenherstel in de zorg. Het aantal banen bij de overheid zal (verder) krimpen. Door groei van particuliere consumptie en private investeringen hebben sectoren als de bouw, detailhandel en horeca weer meer groeikansen. De logistieke sector kan groeien door toenemende vrachtvolumes als gevolg van toename in de consumptie. De zakelijke dienstverlening profiteert van de aantrekkelijke private investeringen, met een grotere vraag naar personeel als gevolg. In de werkgelegenheidsstructuur van Bergen op Zoom is de zakelijke dienstverlening relatief minder sterk vertegenwoordigd dan gemiddeld in Nederland.

4

HOOFDSTUK

Economie en ruimte

4. Economie en ruimte

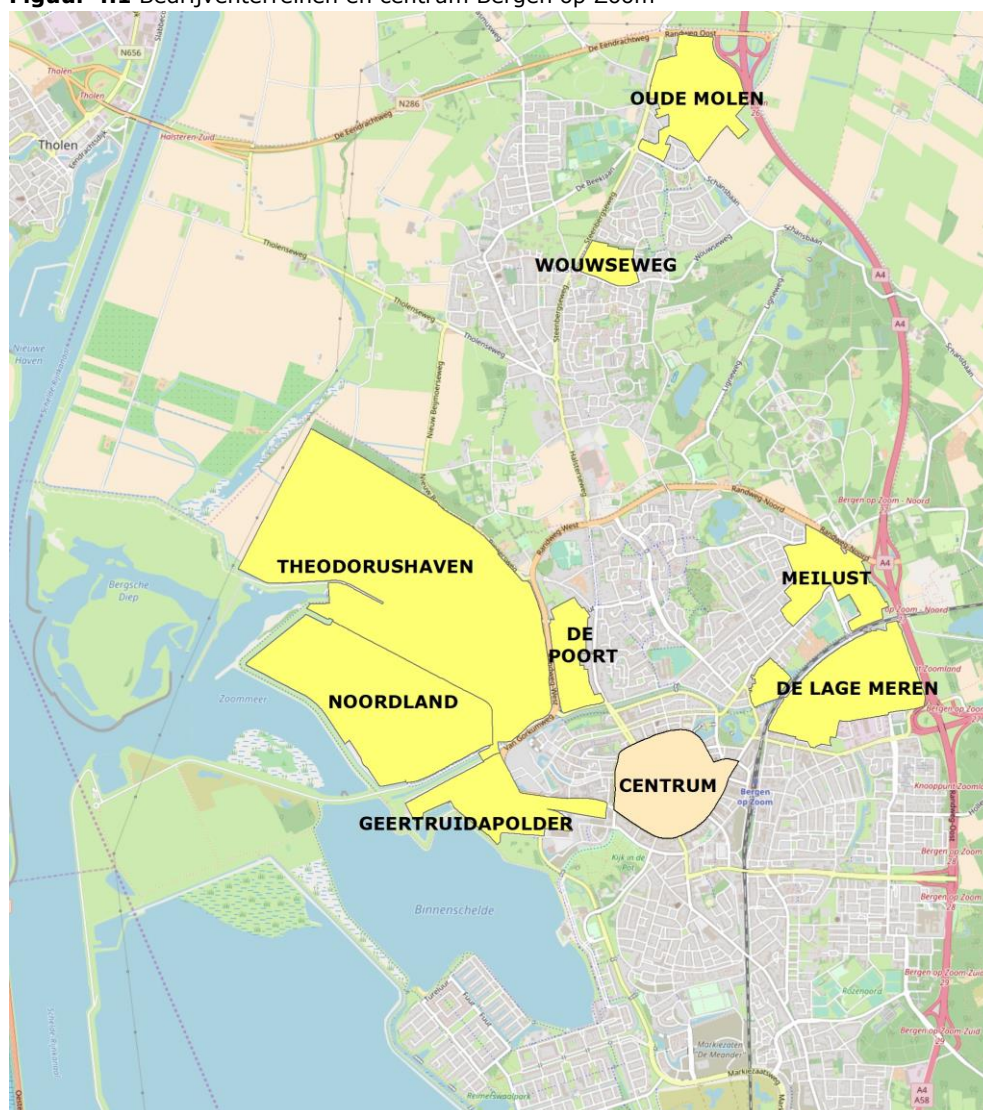
Highlights

- Elf procent van de bedrijven in Bergen op Zoom bevindt zich op bedrijventerreinen en 35 procent van de banen. Wel neemt het aantal banen hier af.
- Wanneer wordt afgezien van de Lage Meren (inkrimping Philip Morris) blijft het aantal banen op bedrijventerreinen ongeveer gelijk. Er is wel een verschuiving van 'functionele' terreinen naar 'moderne' terreinen.
- Het centrum is de afgelopen jaren geconfronteerd met een teruggang in aantal bedrijven en banen.

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op het belang van de bedrijventerreinen binnen Bergen op Zoom. Het gaat dan vooral om het aantal vestigingen, het aantal banen en om de toegevoegde waarde.

Figuur 4.1 Bedrijventerreinen en centrum Bergen op Zoom

4.2 Ruimtelijk spreiding vestigingen

In 2017 zijn er in totaal 5.016 vestigingen in Bergen op Zoom, waarvan 11 procent op de bedrijventerreinen te vinden is.

Meer vestigingen op bedrijventerreinen

In 2017 zijn op bedrijventerreinen 555 ondernemingen gevestigd en dat is een relatief grote stijging ten opzichte van 2011 (+125; +29 procent). In totaal is 23 procent van de bedrijven die op de terreinen zijn gevestigd te vinden op Meilust en 21 procent op bedrijventerrein Oude Molen.

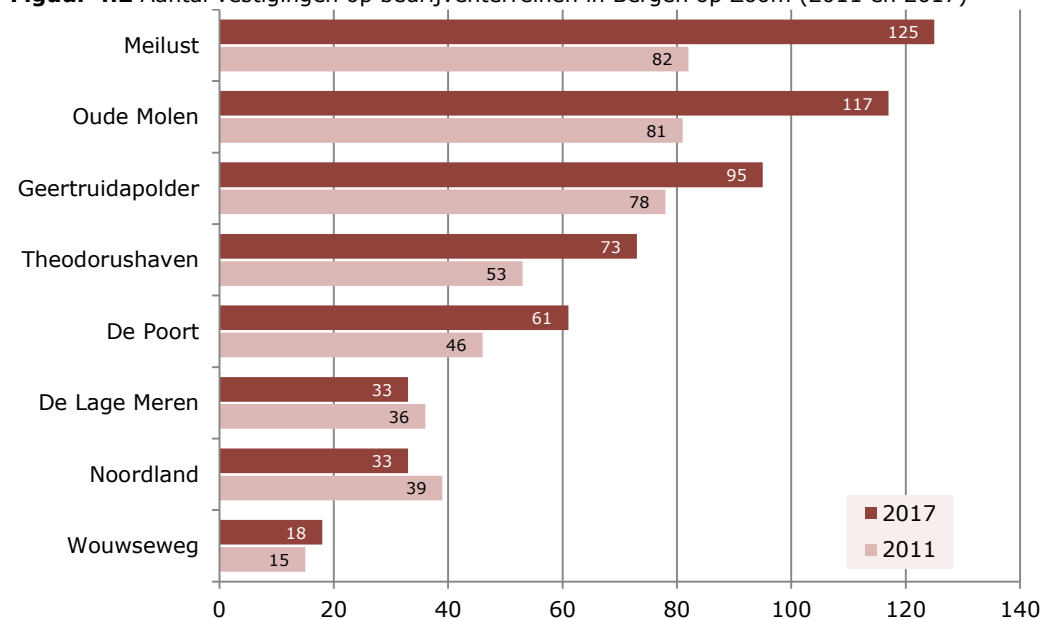
Tabel 4.1 Aantal vestigingen op bedrijventerreinen in Bergen op Zoom (2011-2017)

	2011	2016	2017	2017 %	% ONTW. '11-'17
De Lage Meren	36	34	33	6%	-8%
De Poort	46	52	61	11%	33%
Geertruidapolder	78	87	95	17%	22%
Meilust	82	133	125	23%	52%
Noordland	39	35	33	6%	-15%
Oude Molen	81	115	117	21%	44%
Theodorushaven	53	71	73	13%	38%
Wouwseweg	15	17	18	3%	20%
TOTAAL	430	544	555	100%	29%

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Tussen 2011 en 2017 is op vrijwel alle terreinen het aantal vestigingen gegroeid, het sterkst op Meilust (+52 procent) en Oude Molen (+ 44 procent).

Figuur 4.2 Aantal vestigingen op bedrijventerreinen in Bergen op Zoom (2011 en 2017)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Aantal vestigingen in centrum neemt af

In het centrum van Bergen op Zoom is 28 procent van de vestigingen in 2017 actief in de detailhandel. Dat is een afname van 20 procent ten opzichte van 2011. Daar staat (vooral) een toename tegenover in de zakelijke dienstverlening, de zorg en bij de overige diensten. In het geheel neemt het aantal vestigingen echter af.

Tabel 4.2 Aantal vestigingen naar sector in Bergen op Zoom Centrum (2011 - 2017)

	ABSOLUUT			PROCENTUEEL		% ONTW.
	2011	2016	2017	2011 %	2017 - %	'11-'17
Industrie	14	15	19	2%	3%	36%
Bouw	70	27	27	11%	4%	-61%
Handel	247	205	198	37%	32%	-20%
- w.v. detailhandel	224	184	175	34%	28%	-22%
Logistiek	2	2	6	0%	1%	200%
Horeca	75	64	63	11%	10%	-16%
Informatie en Communicatie	18	21	22	3%	4%	22%
Financiële instellingen	6	9	9	1%	1%	50%
Zakelijke diensten	100	117	112	15%	18%	12%
Onderwijs	9	15	16	1%	3%	78%
Zorg	30	40	40	5%	6%	33%
Overige diensten	82	105	108	12%	17%	32%
TOTAAL	661	620	620	100%	100%	-6%

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

4.3 Banen

Afname aantal banen op bedrijventerreinen

De vestigingen op bedrijventerreinen zijn in 2017 goed voor zo'n 10.300 banen. Het werkgelegenheidsaandeel van de bedrijventerreinen in de totale werkgelegenheid in Bergen op Zoom bedraagt daarmee 35 procent. Dat is een teruggang van dit aandeel met 3 procentpunten ten opzichte van 2011. Ook in absolute zin is het aantal banen op de bedrijventerreinen teruggelopen. In 2011 waren hier circa 12.000 banen te vinden, wat een afname betekent van ruim 1.900 banen (-16 procent).

Er zijn grote verschillen tussen de bedrijventerreinen, zowel wat betreft de omvang van de werkgelegenheid als wat betreft de ontwikkeling van die werkgelegenheid. In het oog springt het banenverlies op De Lage Meren, vooral door de inkrimping van Philip Morris. De werkgelegenheid werd hier gehalveerd tot 1.574 banen, terwijl dit terrein in 2011 nog de meeste werkgelegenheid herbergde. In 2017 heeft Theodorus haven het grootste aandeel in de werkgelegenheid op bedrijventerreinen (bijna 2.900 banen, 28 procent van de werkgelegenheid op terreinen), ondanks een daling van 14 procent ten opzichte van 2011. Geertruidapolder en Oude Molen laten sterke groei zien, maar hebben een kleinere werkgelegenheidsfunctie. De toename van de werkgelegenheid op Noordland voegt wel relatief veel banen toe (+674 banen, + 51 procent).

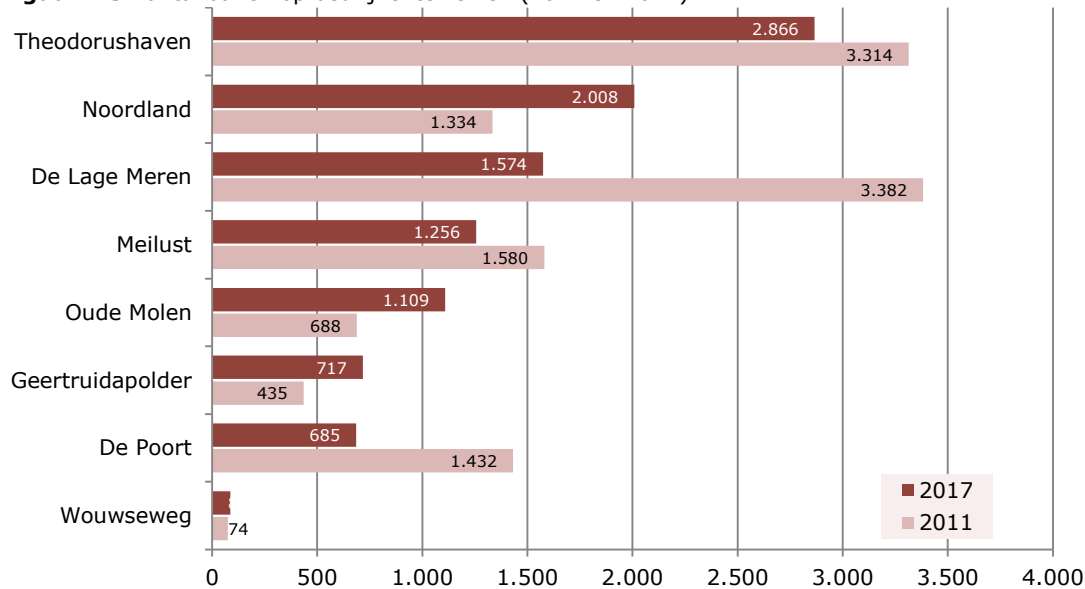
Tabel 4.3 Aantal banen op bedrijventerreinen in Bergen op Zoom (2011-2017)

	2011	2016	2017	% ONTW. '11-'17
De Lage Meren	3.382	1.555	1.574	-53%
De Poort	1.432	659	685	-52%
Geertruidapolder	435	668	717	65%
Meilust	1.580	1.201	1.256	-21%
Noordland	1.334	2.003	2.008	51%
Oude Molen	688	1.187	1.109	61%
Theodorus haven	3.314	3.024	2.866	-14%
Wouwseweg	74	79	87	18%
TOTAAL	12.239	10.376	10.302	-16%

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Het belang van, met name, Theodorus haven en Noordland is aanzienlijk groter voor de werkgelegenheid dan uit het aantal vestigingen zou kunnen worden opgemaakt. De gemiddelde omvang van de bedrijven in 2017 is op deze terreinen dan ook groter dan het gemiddelde, respectievelijk 39 en 61 banen per vestiging tegen 19 gemiddeld in Bergen op Zoom. Ondanks de sterke inkrimping van Philip Morris is ook de omvang van de bedrijven op De Lage Meren (48 banen) groter dan gemiddeld.

Figuur 4.3 Aantal banen op bedrijventerreinen (2011 en 2017)

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

Banenverlies in het centrum

In het centrum is sinds 2011 sprake van een duidelijk banenverlies, van in totaal 23 procent. In absolute cijfers is de achteruitgang het grootst in de detailhandel (-333 banen) en in de zorg (-179 banen). Door deze verliezen neemt het aandeel van banen in de horeca in het centrum toe.

Tabel 4.4 Aantal banen naar sector in Bergen op Zoom Centrum (2011 - 2017)

	ABSOLUUT			PROCENTUEEL		% ONTW.
	2011	2016	2017	2011 %	2017 %	'11-'17
Industrie	38	34	37	1%	1%	-3%
Bouw	219	103	111	7%	4%	-49%
Handel	1.358	1.095	1.025	42%	41%	-25%
- w.v. detailhandel	1.298	1.053	975	40%	39%	-25%
Logistiek	26	2	8	1%	0%	-69%
Horeca	601	543	537	19%	22%	-11%
Informatie en Communicatie	85	94	87	3%	3%	2%
Financiële instellingen	18	28	27	1%	1%	50%
Zakelijke diensten	322	279	247	10%	10%	-23%
Onderwijs	35	48	42	1%	2%	20%
Zorg	295	112	116	9%	5%	-61%
Overige diensten	237	229	254	7%	10%	7%
TOTAAL	3.234	2.567	2.491	100%	100%	-23%

Bron: Vestigingenregister West-Brabant.

4.4 Toegevoegde waarde

Bedrijvigheid op bedrijventerreinen: meer dan helft van gemeentelijke toegevoegde waarde

De totale toegevoegde waarde die in 2016 op bedrijventerreinen is gecreëerd, bedraagt bijna € 1,2 miljard en dat is net meer dan de helft van de totale toegevoegde waarde van € 2,4 miljard in Bergen op Zoom. De toegevoegde waarde op de bedrijventerreinen in Bergen op Zoom ligt in 2017 21 procent lager dan in 2011. De daling is vrijwel geheel te wijten aan de ontwikkeling op De Lage Meren (inkrimping Philip Morris). Substantiële toename is er op Noordland, Oude Molen en Theodorushaven.

Tabel 4.5 Toegevoegde waarde bedrijventerreinen in Bergen op Zoom (2011-2016; x 1. € milj)

GEBIED	2011	2012	2013	2014	2015	2016	% ONTW. '11-'16
De Lage Meren	801	888	789	815	305	338	-58%
De Poort	61	70	65	62	59	41	-33%
Geertruidapolder	23	21	19	19	26	30	34%
Meilust	72	63	75	79	62	67	-7%
Noordland	95	115	120	114	140	151	59%
Oude Molen	47	47	57	72	94	101	116%
Theodorushaven	396	335	393	370	430	457	15%
Wouwseweg	4	4	4	5	4	5	19%
TOTAAL	1.498	1.543	1.523	1.536	1.120	1.190	-21%

Bron: LISA.

De toegevoegde waarde per baan is ten opzichte van 2011 met 6 procent gedaald. Ook in dit geval levert de sterke inkrimping van Philip Morris de belangrijkste verklaring. Een relatieve sterke stijging van de toegevoegde waarde per baan (meer dan 20 procent) is te zien op Meilust, Oude Molen en Theodorushaven en vooral op De Poort.

Tabel 4.6 Toegevoegde waarde per baan op bedrijventerreinen in Bergen op Zoom (2011-2016; x € 1.000)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	% ONTW. '11-'16
De Lage Meren	237	266	268	296	199	217	-8%
De Poort	42	72	84	85	87	62	46%
Geertruidapolder	52	50	48	49	44	46	-13%
Meilust	45	40	40	42	53	55	22%
Noordland	71	71	72	74	75	76	6%
Oude Molen	68	67	71	83	91	85	25%
Theodorushaven	119	105	124	119	143	151	27%
Wouwseweg	57	55	41	58	56	63	11%
GEMIDDELD	122	130	130	136	112	115	-6%

Bron: LISA.

In het centrum wordt in 2017 voor € 118 miljoen toegevoegde waarde gecreëerd, 13 procent minder dan in 2011. Een grote achteruitgang is er in absolute bedragen in de detailhandel, de bouw, de zorg en de logistiek. Een toename is er in de horeca en bij financiële instellingen. De grootste bijdrage aan de toegevoegde waarde die in het centrum wordt gecreëerd, komt voor rekening van de detailhandel en de zakelijke dienstverlening, met respectievelijk 28 procent en 29 procent.

Tabel 4.7 Toegevoegde waarde naar sector in Bergen op Zoom Centrum (2011 en 2016; x € 1.000)

	ABSOLUUT		PROCENTUEEL		% ONTW.
	2011	2016	2011 %	2016 %	'11-'16
Industrie	€ 2.019	€ 2.084	1%	2%	3%
Bouw	€ 14.865	€ 7.933	11%	7%	-47%
Handel	€ 44.126	€ 36.954	32%	31%	-16%
- w.v. detailhandel	€ 37.600	€ 32.598	28%	28%	-13%
Logistiek	€ 3.922	€ 380	3%	0%	-90%
Horeca	€ 10.288	€ 13.404	8%	11%	30%
Informatie en Communicatie	€ 6.346	€ 7.330	5%	6%	16%
Financiële instellingen	€ 1.711	€ 4.308	1%	4%	152%
Zakelijke diensten	€ 35.024	€ 34.029	26%	29%	-3%
Onderwijs	€ 1.632	€ 2.196	1%	2%	35%
Zorg	€ 9.674	€ 3.810	7%	3%	-61%
Overige diensten	€ 6.894	€ 5.879	5%	5%	-15%
TOTAAL	€ 136.501	€ 118.307	100%	100%	-13%

Bron: LISA.

4.5 Ruimtegebruik voor bedrijvigheid

Nauwelijks ruimte beschikbaar op bedrijventerreinen

Voor een goed ondernemings- en vestigingsklimaat is de beschikbaarheid van voldoende aantrekkelijke ruimte voor (ontwikkeling van) bedrijven van belang. Bij het inventariseren van de voorraad uitgeefbaar bedrijventerrein wordt onderscheid gemaakt tussen direct uitgeefbaar (terstond) en niet-direct uitgeefbaar (niet terstond) terrein. Direct uitgeefbare terreinen zijn ontsloten en bouwrijp en kunnen meteen verkocht worden. Niet-direct uitgeefbare bedrijventerreinen hebben nog te maken met bijvoorbeeld bodemsanering, planologische procedures, vergunningen, bouwrijp maken of de aanleg van infrastructuur en zijn daardoor (nog) niet geschikt voor verkoop of ontwikkeling.

In Bergen op Zoom is ultimo 2017 4,5 hectare (netto) direct uitgeefbaar, op de terreinen Noordland (vrijwel volledig uitgegeven) en op Oude Molen (ruim 4 hectare). Beide terreinen worden in het overzicht van de provincie Noord-Brabant aangemerkt als modern. Op de overige terreinen is geen uitgeefbare grond voorhanden. Deze terreinen krijgen van de provincie de kwalificatie 'functioneel' mee.

De terreinen kunnen ook gekwalificeerd worden door te kijken naar wat het ruimtegebruik betekent voor het aantal banen en de toegevoegde waarde per hectare. Zo bezien scoren Meilust en Oude Molen relatief goed, met meer banen dan gemiddeld per hectare en dat geldt ook voor de toegevoegde waarde per hectare. Opvallend is de positie van De Lage Meren, met wat meer banen dan gemiddeld op bedrijventerreinen, maar met een veel grotere toegevoegde waarde per hectare, dit ondanks de inkrimping van Philip Morris.

Tabel 4.8 Karakteristieken bedrijventerreinen Bergen op Zoom (2017; TW x € 1. milj. (2016))

	NETTO	UITGEEFBAAR	BANEN	BANEN/HA	TW	TW/HA
De Lage Meren	56,3	0	1.574	28	338	6,0
De Poort	16,6	0	685	41	41	2,5
Geertruidapolder	30,5	0	717	24	30	1,0
Meilust	21,8	0	1.256	58	67	3,1
Noordland	101,3	0,4	2.008	20	151	1,5
Oude Molen	33,3	4,1	1.109	38	101	3,5
Theodorus haven	204,5	0	2.866	14	457	2,2
Wouwseweg	8,7	0	87	10	5	0,6
TOTAAL	473,0	4,5	10.302	22	1.190	2,6

Bron: provincie Noord-Brabant (<https://kaartbank.brabant.nl/viewer/app/MonitorWerklocatiesEconomie>), gemeente Bergen op Zoom, LISA

4.6 Conclusie en vooruitblik

Wanneer naar het functioneren van de bedrijventerreinen in Bergen op Zoom wordt gekeken, vallen twee aspecten duidelijk op. In de eerste plaats is dat dat de banen van Bergen op Zoom zich in belangrijke mate bevinden (35 procent) op bedrijventerreinen. Dat heeft te maken met de structuur van de werkgelegenheid, met een grote rol voor industrie en logistiek. In de tweede plaats is het de impact die de drastische inkrimping van Philip Morris heeft betekend en nog betekent.

Daar staan positieve ontwikkelingen tegenover. Het beeld is diffuus, want het aantal banen per hectare en de toegevoegde waarde per hectare loopt sterk uiteen tussen de verschillende terreinen. Het hoogste aantal banen per hectare is er op Meilust (58) en de hoogste toegevoegde waarde is er per hectare op De Lage Meren. Maar door de grote omvang van Theodorus haven is de bijdrage aan de werkgelegenheid in Bergen op Zoom en aan de toegevoegde waarde die in de gemeente wordt gecreëerd het grootst.

Een aantal terreinen heeft te maken met banenverlies. Afgezien van incidentele veranderingen duidt dit ook op heroriëntatie van bedrijven. Een indicator hiervoor is dat over het algemeen het aantal banen afnam, maar de toegevoegde waarde per baan toenam.

Ook uit de ontwikkeling van het aantal bedrijven is te zien dat er sprake is van enige transitie. Het aantal bedrijven op bedrijventerreinen groeit, maar het aantal banen neemt af, is het globale beeld. Dit betekent enige schaalverkleining. Nog afgewacht moet worden of dit een trend zal blijken te zijn die doorzet.

Het centrum van Bergen op Zoom is sinds 2011 geconfronteerd met een achteruitgang in aantal bedrijven, de toegevoerde waarde die er wordt gerealiseerd en vooral in het aantal banen. Naast deze algemene trend zijn er verschuivingen tussen de sectoren, waardoor het karakter van het centrum enigszins verandert. De winkelfunctie wordt minder belangrijk, terwijl specialistische dienstverlening als informatie en communicatie en financiële dienstverlening een grotere rol zijn gaan spelen. De horeca in het centrum is in omvang van het aantal bedrijven en banen ten opzichte van 2011 kleiner geworden, maar levert wel meer toegevoegde waarde op. Overigens is het aandeel van de horeca in het centrum in de totale horeca van Bergen op Zoom kleiner geworden. In 2011 was 38 procent van alle horecabedrijven in Bergen op Zoom in het centrum gevestigd en in 2017 is dit 29 procent. In de werkgelegenheid in deze sector betekende dit een afname van het aandeel van het centrum van 48 naar 39 procent.

5

HOOFDSTUK

Arbeidsmarkt en participatie

5. Arbeidsmarkt en participatie

Highlights

- De beroepsbevolking is de afgelopen jaren vrij stabiel gebleven in Bergen op Zoom (34.000 personen). Voor de toekomst is een afname van de potentiële beroepsbevolking geprognosticeerd van 6 procent tot 2040, wat ook gevolgen zal hebben voor de omvang en samenstelling van de beroepsbevolking.
- Het onderwijsniveau van de 7.276 in Bergen op Zoom woonachtige leerlingen en studenten is vergeleken met Nederland vaker middelbaar. Het verschil is wel minder groot geworden doordat juist het aantal studenten dat een middelbare opleiding volgt verhoudingsgewijs sterk is afgenomen (-8 procent). Ook in de beroepsbevolking is het middelbare opleidingsniveau in 2016 minder vertegenwoordigd dan in 2011.
- De netto arbeidsparticipatie (werkzame beroepsbevolking ten opzichte van potentiële beroepsbevolking) bedraagt in 2016 63 procent in Bergen op Zoom. Landelijk is dat 66 procent.
- Waar de arbeidsparticipatie nog geen duidelijke toename toont, is het werkloosheidspercentage in 2016 wel lager dan in 2015 (7 versus 8 procent). Ook het aantal werkloosheidsuitkeringen neemt af. In de afgelopen twee jaar is het aantal WW-uitkeringen in Bergen op Zoom met 34 procent gekrompen. In Nederland is dat 28 procent.
- Bergen op Zoom heeft meer uitgaande dan inkomende pendel (december 2015). Inwoners die elders werken, doen dat vooral in Roosendaal, Rotterdam en Woensdrecht. Met Roosendaal is er wel een positief pendelsaldo. Andere gemeenten waar inwoners van Bergen op Zoom werken zijn de nabijgelegen gemeenten Tholen en Steenbergen.

5.1 Inleiding

Uit de voorgaande hoofdstukken is gebleken dat het ingezette economisch herstel zich voorzichtig manifesteert met meer werk in de meeste sectoren. Dit hoofdstuk gaat in op de aanbodzijde van de arbeidsmarkt. In welke mate is de conjuncturele omslag zichtbaar bij indicatoren als beroepsbevolking, participatie en arbeidsaanbod?

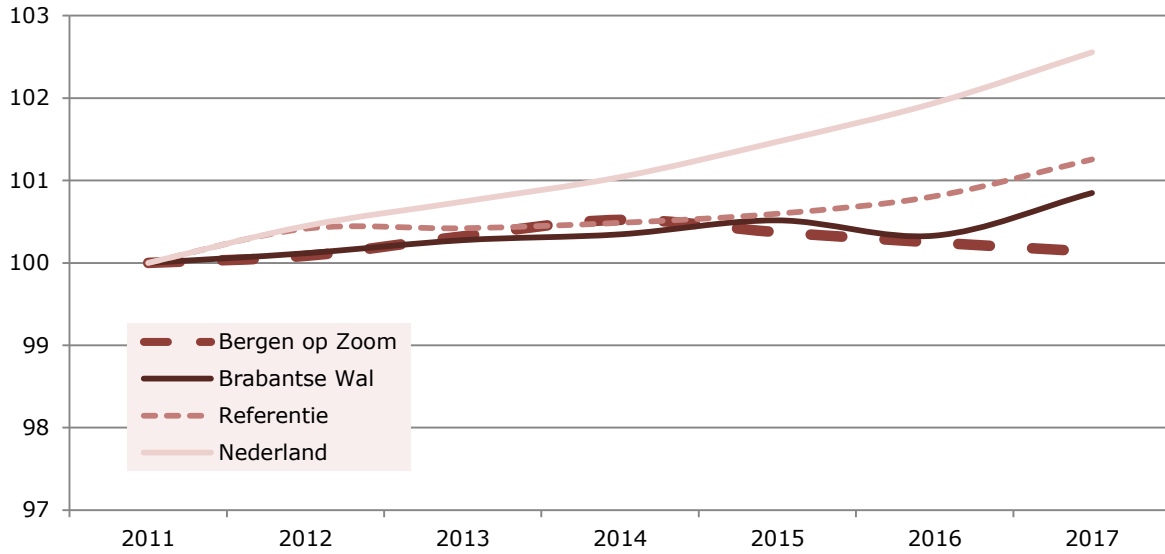
5.2 Bevolkingsontwikkeling

Voor beleid en acties gericht op afstemming van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt is inzicht in de bevolkingsontwikkeling en –samenstelling belangrijk. De huidige en toekomstige demografische ontwikkelingen geven richting aan het economisch functioneren van Bergen op Zoom en de positie van Bergen op Zoom in de regio, bijvoorbeeld ook in relatie tot de lokale beschikbaarheid van voldoende (gekwalficeerde) arbeidskrachten en inkomende en uitgaande pendel.

Ontwikkeling bevolking Bergen op Zoom stabiel

Bergen op Zoom heeft per 1 januari 2017 66.164 inwoners, ongeveer gelijk aan het inwonertal 5 jaar geleden. Waar Nederland en in mindere mate ook de Brabantse Wal en de referentiegemeenten een bevolkingsaanwas hebben, neemt de bevolking in Bergen op Zoom sinds 2015 licht af (zie figuur 5.1). Meest recente cijfers van het CBS tonen overigens weer een lichte toename van het aantal inwoners (voorlopige cijfers 1 dec. 2017: 66.325 inwoners).

Figuur 5.1 Geïndexeerde ontwikkeling bevolking, Bergen op Zoom vergeleken (2011-2017)

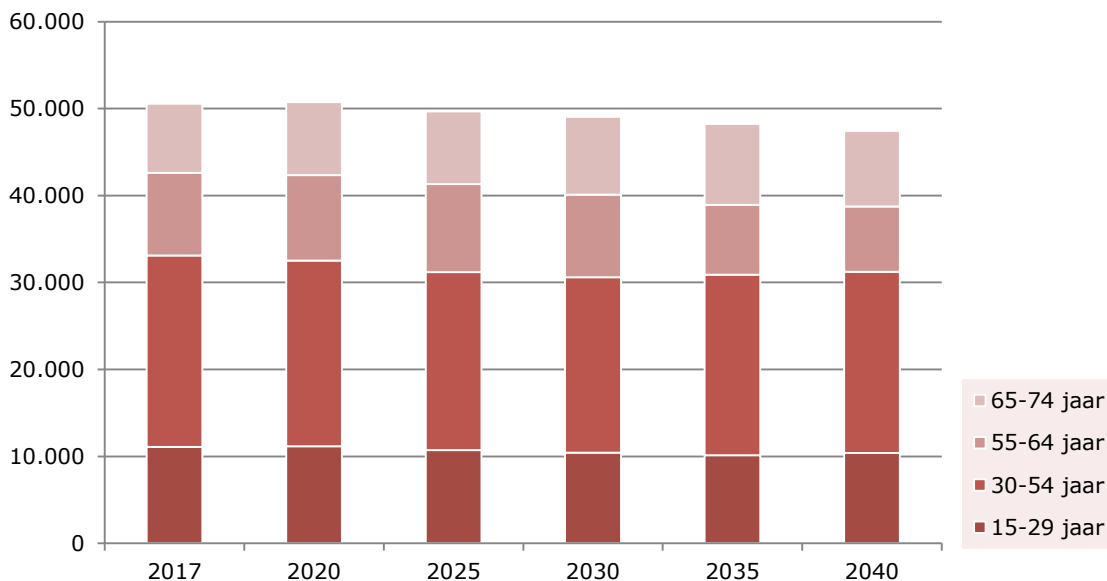
Bron: CBS.

De recente bevolkingscijfers laten geen sterke doorgroei laten zien, maar de provinciale bevolkingsprognose gaat voor de toekomst uit van een continue geleidelijk stijgend aantal inwoners in Bergen op Zoom. De prognose gaat uit van een doorgroei tot ongeveer 68.500 inwoners in 2040 (+3,5 procent). De bevolkingsomvang van de provincie Noord-Brabant laat tot 2040 een stijgende lijn zien (+5,3 procent).

Potentiële beroepsbevolking zal richting de 47.500 personen gaan

Vanuit arbeidsmarktperspectief is vooral de toekomstige ontwikkeling van de 'productieve leeftijd' van belang. Het aantal 15-75 jarigen in Bergen op Zoom zal onder invloed van ontgroening en vooral ook vergrijzing afnemen. De potentiële beroepsbevolking zal, uitgaande van de provinciale prognose, dalen van 50.500 naar 47.500 personen. Tussen nu en 2020 zullen de verschillen beperkt zijn, maar daarna treedt toch zeer waarschijnlijk een jaarlijkse daling van het aantal 15-75 jarigen op.

Figuur 5.2 Prognose potentiële beroepsbevolking (15-75 jarigen), Bergen op Zoom (2017-2040)

Bron: Provincie Noord-Brabant.

De samenstelling van de potentiële beroepsbevolking verandert de komende jaren. Vooral het oudste deel van de beroepsbevolking wordt groter. De andere leeftijdsgroepen zullen in omvang afnemen, waarbij vooral de groep 55-64 jaar verhoudingsgewijs sterk zal krimpen. De procentuele verdeling van de leeftijdsgroepen zal overigens grotendeels gelijk blijven.

Tabel 5.1 Prognose potentiële beroepsbevolking naar leeftijd en geslacht, Bergen op Zoom (2017 en 2040)

	2017 (HUIDIG)		PROVINCIALE PROGNOSE 2040		% ONTW.
	absoluut	procentueel	absoluut	procentueel	2017-2040
15 tot 29 jaar	11.100	22%	10.380	22%	-6%
30 tot 54 jaar	22.000	44%	20.850	44%	-5%
55 tot 64 jaar	9.500	19%	7.500	16%	-21%
65 tot 74 jaar	7.960	16%	8.700	18%	9%
TOTAAL	50.560	100%	47.430	100%	-6%

Nota bene: cijfers afgerond op tientallen
Bron: CBS, Provincie Noord-Brabant

Een afname van de potentiële beroepsbevolking zal bij gelijkblijvende arbeidsparticipatie de beroepsbevolking ook doen krimpen en ook qua samenstelling doen veranderen (relatief meer ouderen).

5.3 Onderwijs

De toekomstige omvang en samenstelling van de beroepsbevolking in Bergen op Zoom is onder meer gerelateerd aan het aantal jongeren dat een opleiding volgt. Het arbeidsmarktpotentieel is mede afhankelijk van het aantal studenten en opleidingsniveau en -keuze.

Minder studenten op lager en middelbaar onderwijsniveau

In de afgelopen jaren is het aantal leerlingen en studenten, woonachtig in Bergen op Zoom, dat deelneemt aan onderwijs met ongeveer 4 procent afgenomen. Met name het aantal studenten op het middelbaar onderwijs (MBO plus bovenbouw Havo-Vwo) is kleiner dan vijf jaar geleden.

Het percentage studenten dat een hogere opleiding volgt, is gestegen van 22 procent in het schooljaar 2011/2012 naar 23 procent in het schooljaar 2016/2017. Landelijk gemiddeld is dat aandeel 33 procent.

Tabel 5.2 Aantal leerlingen/studenten naar onderwijsniveau (uitgaande van woongemeente), Bergen op Zoom

	2011/2012 – BERGEN OP ZOOM		2016/2017 – BERGEN OP ZOOM		NEDERLAND	% ONTW. '11/'12-'16/'17	
	absoluut	procentueel	absoluut	procentueel	% '16/'17	Bergen op Zoom	Nederland
Laag	2.527	33%	2.498	34%	30%	-1%	4%
Middelbaar	3.386	45%	3.105	43%	37%	-8%	-2%
Hoog	1.642	22%	1.673	23%	33%	2%	7%
TOTAAL	7.555	100%	7.276	100%	100%	-4%	3%

Nota bene: 2016/2017 zijn voorlopige cijfers
Bron: CBS.

Meer MBO-BOL, en ook meer Techniek

In het studiejaar 2016-2017 zijn 1.418 inwoners van Bergen op Zoom voltijds ingeschreven aan een MBO-instelling voor de beroepsondersteunende leerweg (BOL). Dat is een stijging van 8 procent ten opzichte van 2012-2013⁷, wat gelijk is aan de landelijke stijging. Wanneer naar de opleidingsniveaus gekeken wordt, is weinig verschil zichtbaar tussen Bergen op Zoom en Nederland. Ongeveer tweederde is ingeschreven op niveau 4, waar dat vier jaar geleden iets meer dan de helft was.

Tabel 5.3 Studenten BOL uit Bergen op Zoom en Nederland (2012/13 en 2016/17).

niveau	BERGEN OP ZOOM				NEDERLAND			
	2012-13	%	2016-17	%	2012-13	%	2016-17	%
1	76	6%	49	3%	11.034	3%	9.401	2%
2	231	18%	204	14%	62.192	18%	57.004	15%
3	291	22%	282	20%	82.745	24%	83.043	22%
4	709	54%	883	62%	196.044	56%	231.432	61%
TOTAAL	1.307	100%	1.418	100%	352.015	100%	380.880	100%

Bron: DUO.

De MBO-sector Techniek is voor Bergen op Zoom en West-Brabant belangrijk, gezien de samenstelling van de werkgelegenheid met een relatief sterke vertegenwoordiging van de sectoren industrie en logistiek. Er kiezen in Bergen op Zoom iets meer MBO-studenten voor Techniek dan gemiddeld in Nederland (2016-2017: Bergen op Zoom 26 procent; Nederland 24 procent). Het aandeel is ook gegroeid: in 2012-2013 koos 24 procent voor Techniek. Studenten kiezen vergeleken met landelijk daarbij ook vaker voor niveau 4.

Tabel 5.4 Studenten BOL Techniek uit Bergen op Zoom en Nederland (2012/13 en 2016/17).

niveau	BERGEN OP ZOOM				NEDERLAND			
	2012-13	%	2016-17	%	2012-13	%	2016-17	%
1	3	1%	12	3%	11.034	3%	9.401	2%
2	60	20%	45	12%	62.192	18%	57.004	15%
3	36	12%	43	11%	82.745	24%	83.043	22%
4	204	67%	274	73%	196.044	56%	231.432	61%
TOTAAL	303	100%	374	100%	352.015	100%	380.880	100%

Bron: DUO.

⁷ Oudste beschikbare cijfers DUO.

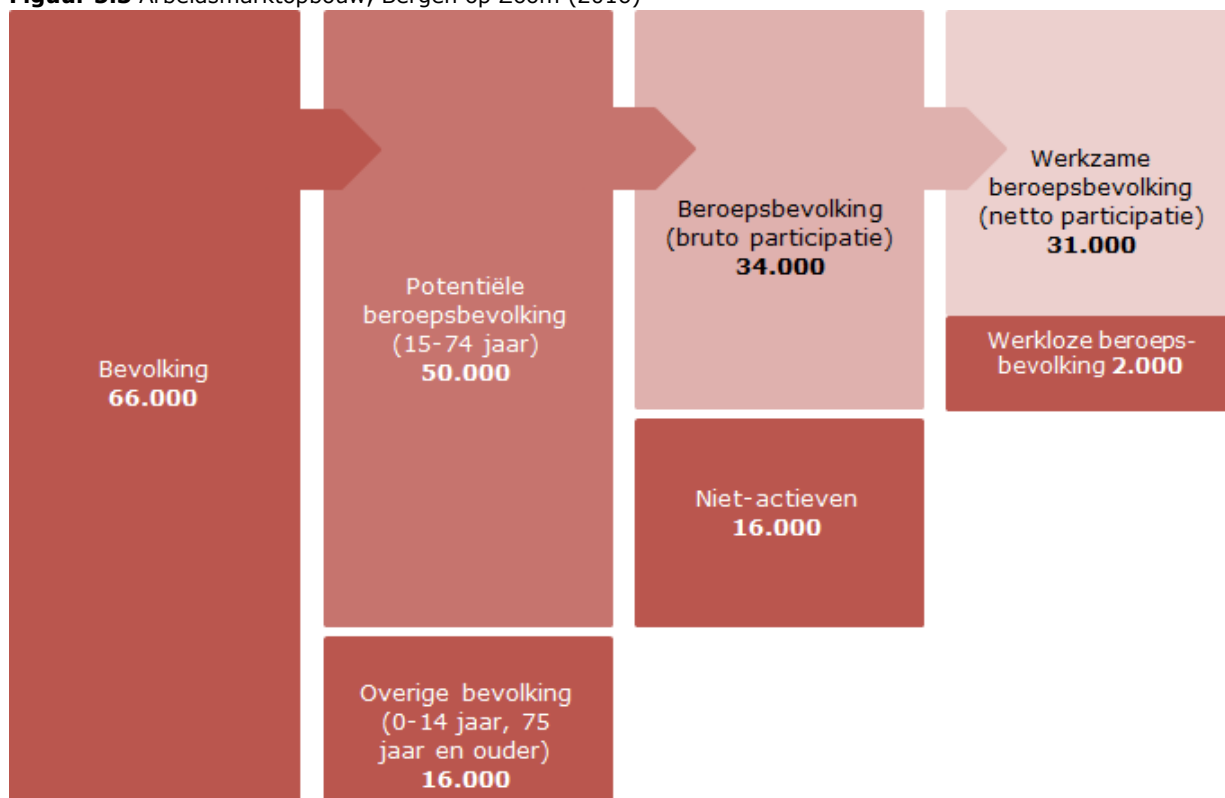
5.4 Beroepsbevolking en arbeidsparticipatie

Arbeidsmarktopbouw tussen 2011 en 2016 weinig veranderd

De afgelopen vijf jaar is de potentiële beroepsbevolking (het aantal inwoners in de leeftijd van 15 tot en met 74 jaar) in Bergen op Zoom ongeveer gelijk gebleven. Dit geldt ook voor de beroepsbevolking: zo'n 34.000 inwoners van Bergen op Zoom participeren of willen participeren op de arbeidsmarkt. Verder schommelt de werkzame beroepsbevolking in de periode 2011-2016 tussen de 32 en 31 duizend personen.

Het onderstaande schema toont de opbouw van de participerende en niet-participerende bevolking van Bergen op Zoom.

Figuur 5.3 Arbeidsmarktopbouw, Bergen op Zoom (2016)

Nota bene: Cijfers afgerond op 1.000-tallen en als gevolg van afronding kunnen verschillen ontstaan in de randtotalen.
Bron: CBS.

Beroepsbevolking verandert vooral van opleidingsniveau

Ten opzichte van 2011 is in 2016 vooral de groep hoog opgeleiden sterker vertegenwoordigd in de beroepsbevolking van Bergen op Zoom. Het aandeel hoger opgeleiden in de beroepsbevolking is hierdoor op het landelijk gemiddelde komen te liggen. Qua geslacht en leeftijd zijn de veranderingen in de samenstelling van de beroepsbevolking beperkt. Vergeleken met de landelijke procentuele verdeling naar leeftijd is de groep 45-75-jarigen iets sterker vertegenwoordigd in de beroepsbevolking van Bergen op Zoom.

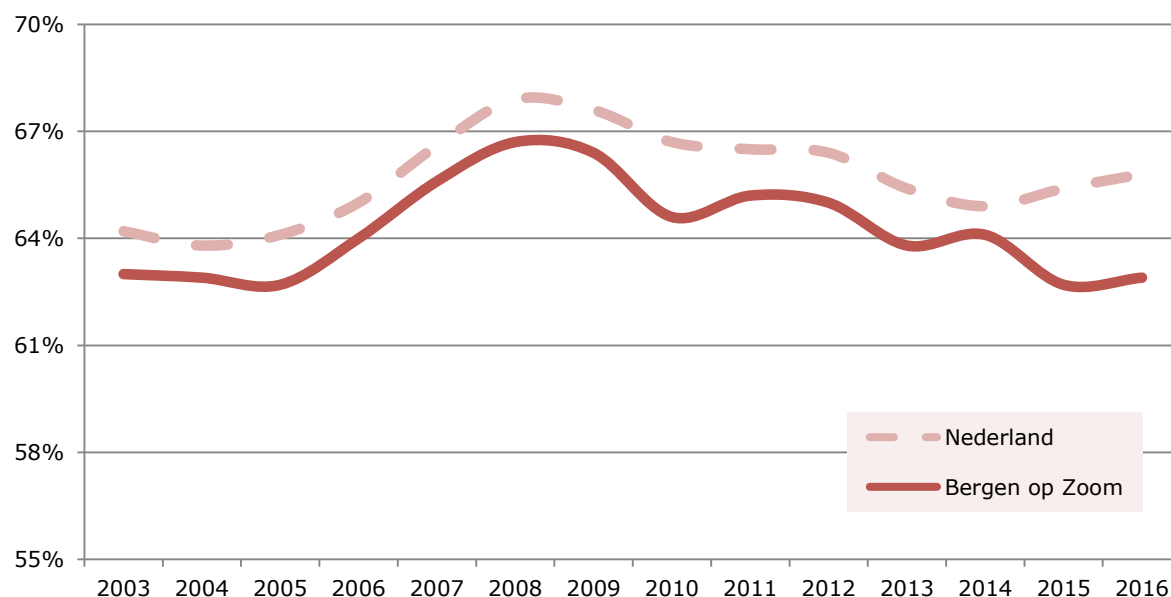
Tabel 5.5 Samenstelling en ontwikkeling beroepsbevolking, Bergen op Zoom (2011 en 2016)

		2011	2016	'11-'16	% VERDELING BERGEN OP ZOOM	% VERDELING NEDERLAND
Geslacht	Mannen	18	18	0%	53%	53%
	Vrouwen	16	16	0%	47%	47%
Leeftijd	15 tot 25 jaar	5	5	0%	15%	16%
	25 tot 45 jaar	14	13	-7%	39%	41%
	45 tot 75 jaar	15	15	0%	45%	43%
Onderwijsniveau	Laag	10	8	-20%	24%	25%
	Middelbaar	16	14	-13%	41%	42%
	Hoog	8	11	38%	32%	32%
	Onbekend	1	0	-100%	0%	1%
Totaal		34	34	0%	100%	100%

Nota bene: cijfers x 1.000 (cijfers afgerond op 1.000-tallen) en als gevolg van afronding kunnen verschillen ontstaan in de randtotalen.
Bron: CBS.

Licht herstel arbeidsparticipatie in 2016

De verhouding tussen de werkzame beroepsbevolking en de potentiële beroepsbevolking (de netto arbeidsparticipatie⁸) ligt in Bergen op Zoom continu lager dan in Nederland. Tot 2008/2009 stijgt de arbeidsparticipatie om daarna vooral onder invloed van de verslechtering van de economie te dalen. In Nederland vertaalt het aantrekken van de economie zich in 2015 voor het eerst weer in een lichte toename van de arbeidsparticipatie. Bergen op Zoom heeft al in 2014 te maken met een lichte stijging van de arbeidsdeelname, maar in 2015 is er – waarschijnlijk mede door de sterke inkringing van de Philip Morris fabriek in Bergen op Zoom – sprake van een daling. In 2016 stijgt de netto arbeidsparticipatie weer licht.

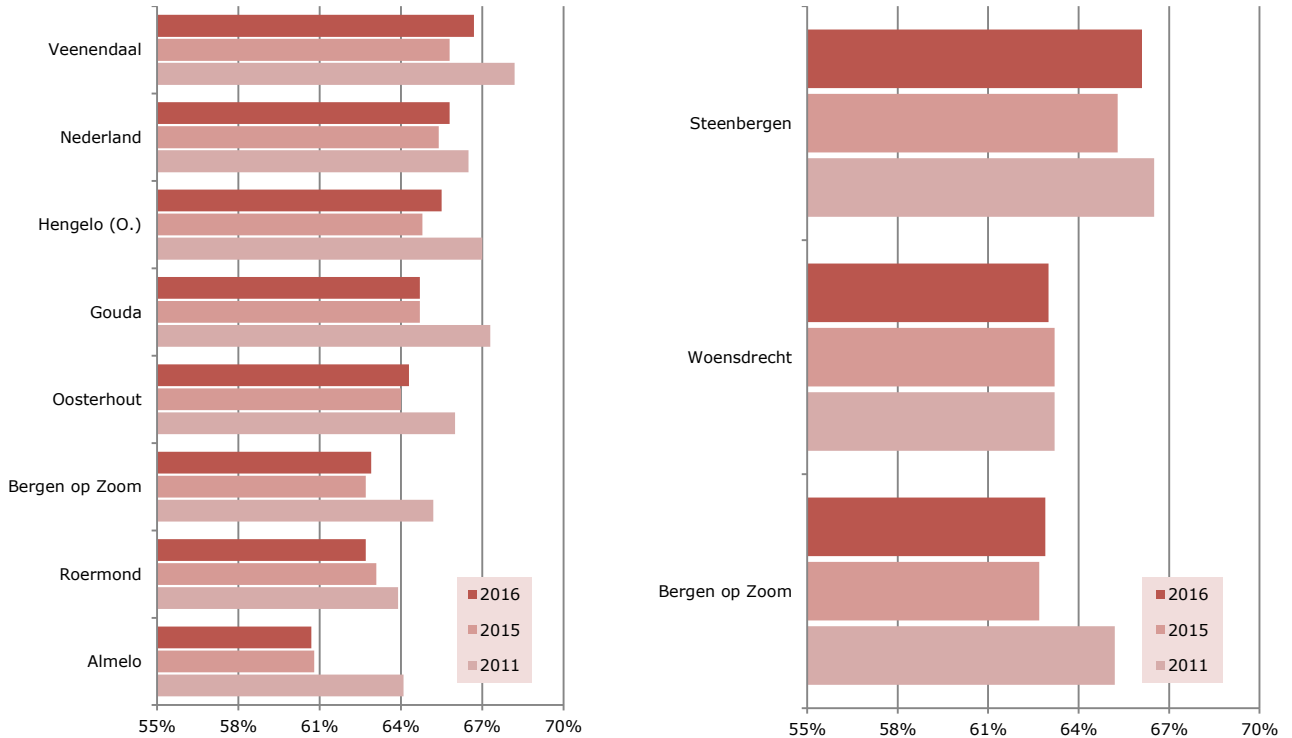
Figuur 5.4 Netto arbeidsparticipatie, Bergen op Zoom en Nederland (2003-2016)

Bron: CBS.

⁸ Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking van 15-74 jaar (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Net als in Bergen op Zoom laten ook andere gemeenten als Almelo, Gouda en in mindere mate ook Oosterhout een relatief sterke daling van de arbeidsparticipatie zien tussen 2011 en 2016. Net als in Bergen op Zoom hebben met uitzondering van Roermond en Almelo referentiegemeenten ten opzichte van 2015 wel (weer) een lichte groei van de arbeidsdeelname. Bergen op Zoom heeft vergeleken met Steenbergen en Woensdrecht de sterkste daling in de netto arbeidsparticipatie.

Figuur 5.5 Netto arbeidsparticipatie, Bergen op Zoom vergeleken met referentiegemeenten (2011, 2015 en 2016)

Bron: CBS.

5.5 Werkloosheid

Een dalende werkgelegenheid en een teruglopende participatiegraad, in welke mate vertaalt zich dit in een oplopende werkloosheid?

Werkloosheidspercentage hoger dan 2011 maar lager dan in 2015

In lijn met de licht gestegen arbeidsparticipatie ten opzichte van 2015 (zie figuur 5.5) is ook het werkloosheidspercentage⁹ in 2016 lager dan in 2015. Het werkloosheidspercentage in Bergen op Zoom ligt in 2016 iets hoger dan het landelijk gemiddelde. Met 6,7 procent werkloosheid heeft Bergen op Zoom een duidelijk lager werkloosheidspercentage dan bijvoorbeeld Almelo en Hengelo. In regionaal opzicht is het werkloosheidspercentage wel hoger dan in de gemeente Steenbergen en Woensdrecht. Deze laatstgenoemde heeft met 5,2 procent het laagste werkloosheidspercentage.

Figuur 5.6 Werkloosheidspercentage, Bergen op Zoom vergeleken (2011, 2015 en 2016)

Bron: CBS.

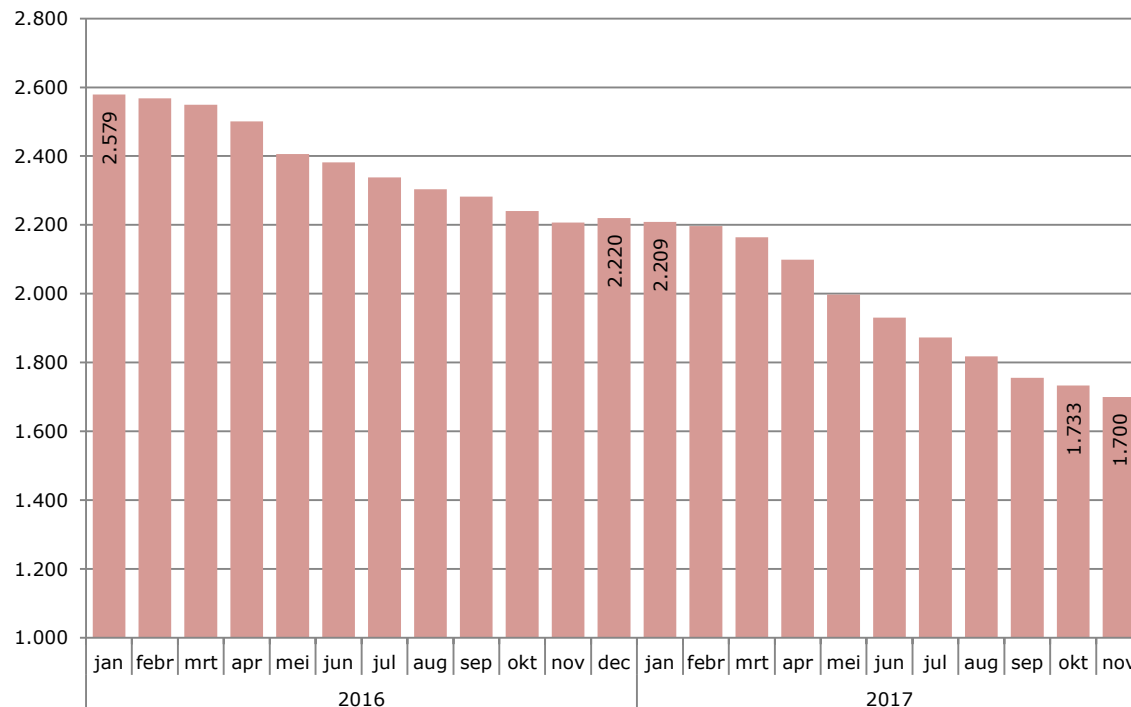
Aantal WW-uitkeringen afgelopen jaar ook verder teruggelopen

Een belangrijke indicator voor de werkloosheid was de ontwikkeling van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW-ers). Naar opgave van het UWV WERKbedrijf worden de gegevens over het aantal NWW-ers in steeds sterkere mate bepaald wordt door registratieprocessen van UWV en gemeenten. Omdat er voor het inschrijf- en registratieproces andere vereisten nodig zijn, wordt de NWW steeds minder bruikbaar voor het duiden van arbeidsmarktontwikkelingen of als ingrediënt voor een verhoudingsgetal/indicator. Om in aanvulling op het werkloosheidspercentage meer zicht op de ontwikkeling van de werkzoekenden op de arbeidsmarkt te krijgen, presenteren we cijfers over het aantal WW-uitkeringen.

⁹ Werkloosheidspercentage: de werkloze beroepsbevolking als percentage van de (werkzame en werkloze) beroepsbevolking.

In 2016 loopt het aantal (lopende) WW-uitkeringen terug van 2.579 in januari naar 2.220 eind 2016 (-14 procent). Deze daling zet zich – versnelt – door in 2017, met 1.720 als laagste stand per november 2017. Dat is een daling van 23 procent ten opzichte van januari 2017 (figuur 5.7).

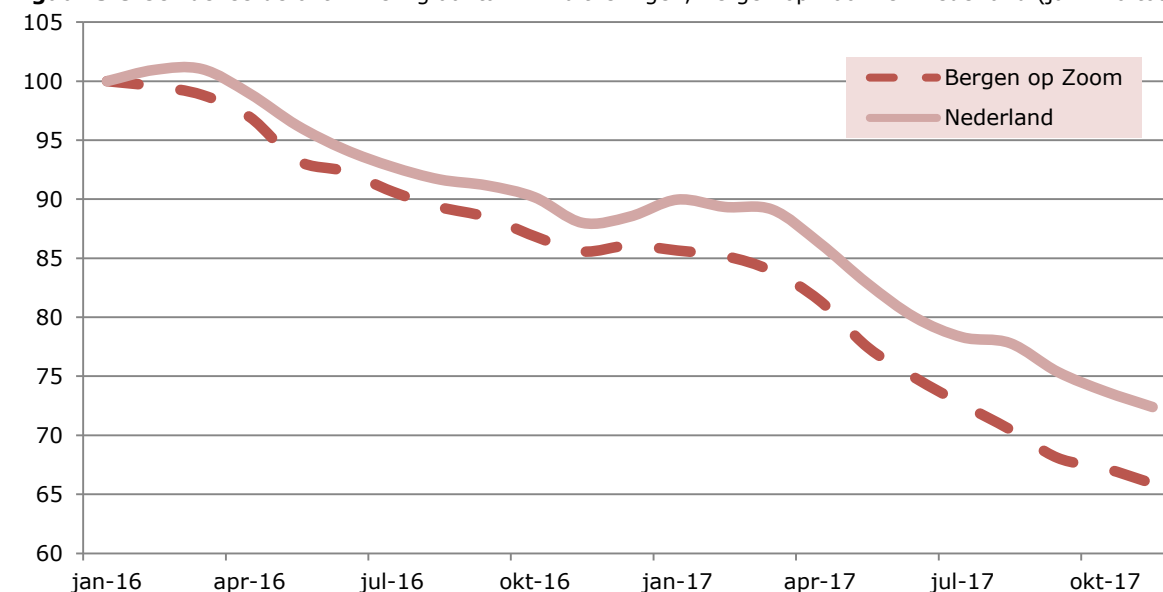
Figuur 5.7 Aantal lopende WW-uitkeringen, Bergen op Zoom (januari 2016 tot november 2017)

Bron: UWV Werkbedrijf.

De afname van het aantal WW-uitkeringen is in Bergen op Zoom de afgelopen twee jaar sterker geweest dan landelijk gemiddeld. In Nederland is het aantal WW-uitkeringen maandelijks tussen januari 2016 en november 2017 met 28 procent afgenomen, terwijl Bergen op Zoom een krimp van 34 procent kent.

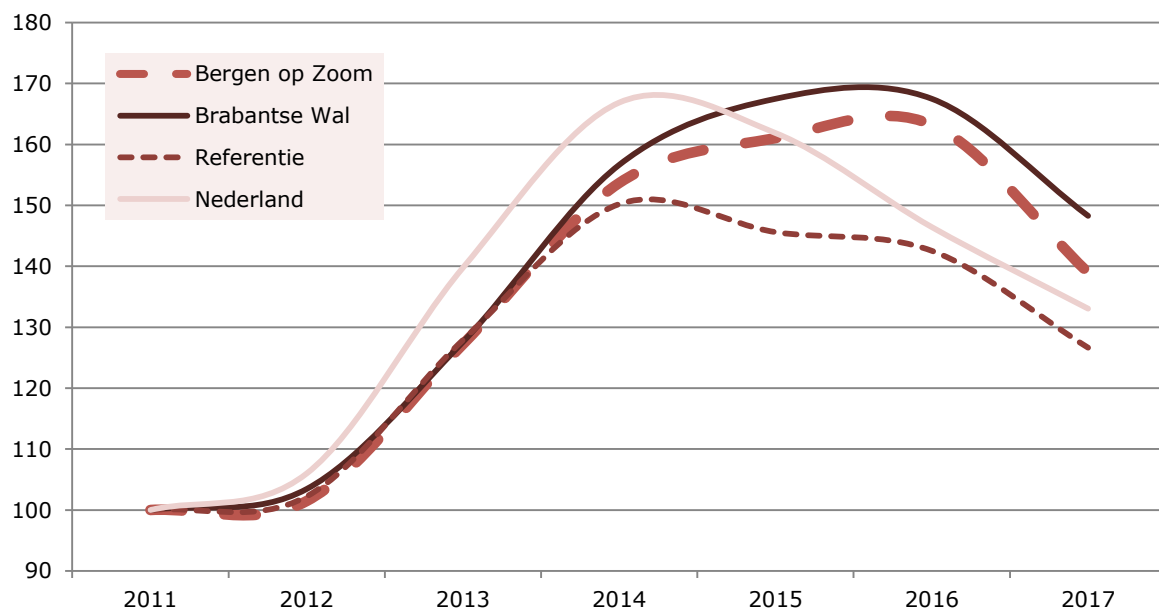
Figuur 5.8 Geïndexeerde ontwikkeling aantal WW-uitkeringen, Bergen op Zoom en Nederland (jan. '16 tot nov. '17)

Bron: UWV Werkbedrijf.

Over een langere periode bezien is de ontwikkeling van het aantal WW-uitkeringsontvangers in Bergen op Zoom afwijkend van de referentiegemeenten en landelijk. De afname zet zich in Bergen op Zoom later in, al is de afname in 2017 procentueel wel groter dan landelijk gemiddeld.

Figuur 5.9 Geïndexeerde ontwikkeling aantal WW-uitkeringsontvangers, Bergen op Zoom vergeleken (jan. 2011-2017; 2011=100)

Bron: CBS.

Tussen januari 2016 en oktober 2017 is verhoudingsgewijs vooral het aantal lopende WW-uitkeringen bij jongeren en bij 27-45 jarigen sterk gedaald. Landelijk is vooral de groep tot 27 jaar sterk teruggelopen. Hoewel de afname minder groot is dan bij de overige 2 categorieën is in een periode van bijna 2 jaar het aantal lopende WW-uitkeringen in de categorie 50-plus toch ook met een vijfde deel gekrompen. Hierbij zal het deels om uitstroom naar werk en deels om doorstroming naar bijstand gaan. Naar geslacht is er geen verschil in het ontwikkelingstempo. Wel is het aantal lopende uitkeringen bij vrouwen in Bergen op Zoom sterker teruggelopen dan landelijk.

Tabel 5.6 Leeftijdverdeling aantal (lopende) WW-uitkeringen, Bergen op Zoom (januari 2016, oktober 2017).

	ABSOLUUT		% ONTWIKKELING		PROCENTUELE VERDELING	
	Jan. 2016	Okt. 2017	Bergen op Zoom	Nederland	Jan. 2016	Okt. 2017
< 27 jaar	173	82	-53%	-42%	7%	5%
27 - 49 jaar	1.142	644	-44%	-29%	44%	37%
50 jaar en ouder	1.264	1.007	-20%	-21%	49%	58%
TOTAAL	2.579	1.733	-33%	-26%	100%	100%

Bron: UWV Werkbedrijf.

Tabel 5.7 Verdeling aantal (lopende) WW-uitkeringen naar geslacht, Bergen op Zoom (januari 2016, oktober 2017).

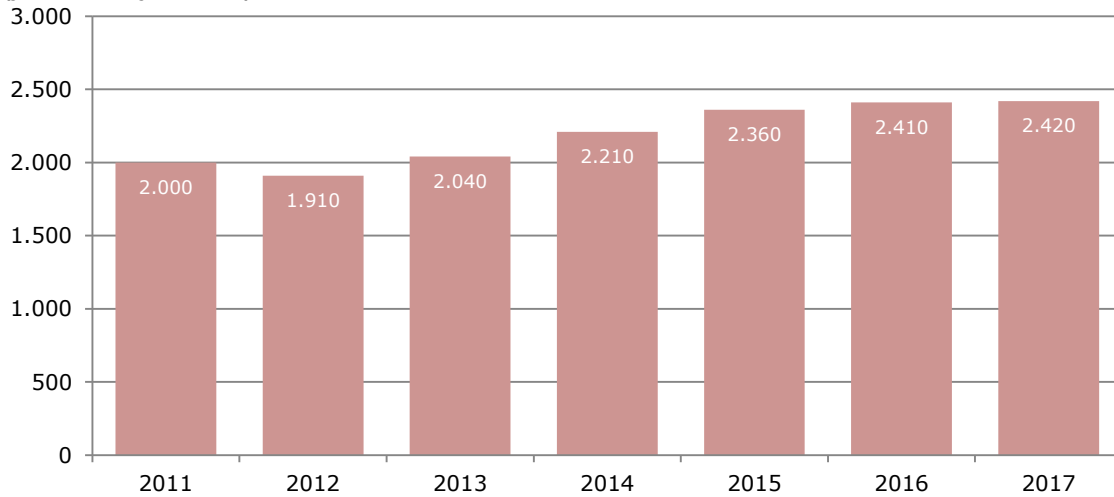
	ABSOLUUT		% ONTWIKKELING		PROCENTUELE VERDELING	
	Jan. 2016	Okt. 2017	Bergen op Zoom	Nederland	Jan. 2016	Okt. 2017
Man	1.344	888	-34%	-31%	52%	51%
Vrouw	1.235	845	-32%	-21%	48%	49%
TOTAAL	2.579	1.733	-33%	-26%	100%	100%

Bron: UWV Werkbedrijf.

Aantal bijstands(gerelateerde)uitkeringen daalt nog niet

Waar het aantal werkloosheidsuitkeringen in 2017 afneemt, loopt het aantal bijstandsuitkeringen in Bergen op Zoom nog wel op. Tussen 2011 en 2017 is er een groei van 21 procent. Vergeleken met het landelijk gemiddelde en het gemiddelde van de referentiegemeenten is dit een relatief beperkte toename. Tussen 2016 en 2017 is de groei zeer beperkt (0 procent), waar landelijk een toename van 4 procent geldt).

Figuur 5.10 Ontwikkeling aantal personen met bijstands(gerelateerde)uitkeringen¹⁰, alle leeftijden, Bergen op Zoom (jan. 2011 - jan. 2017)

Bron: CBS

Tabel 5.8 Procentuele ontwikkeling aantal bijstands(gerelateerde)uitkeringen, Bergen op Zoom vergeleken.

PER JANUARI	2011-2017	2016-2017
Bergen op Zoom	21%	0%
Brabantse Wal	25%	2%
Referentie	24%	2%
Nederland	28%	4%

Bron: CBS.

5.6 Wonen en werken

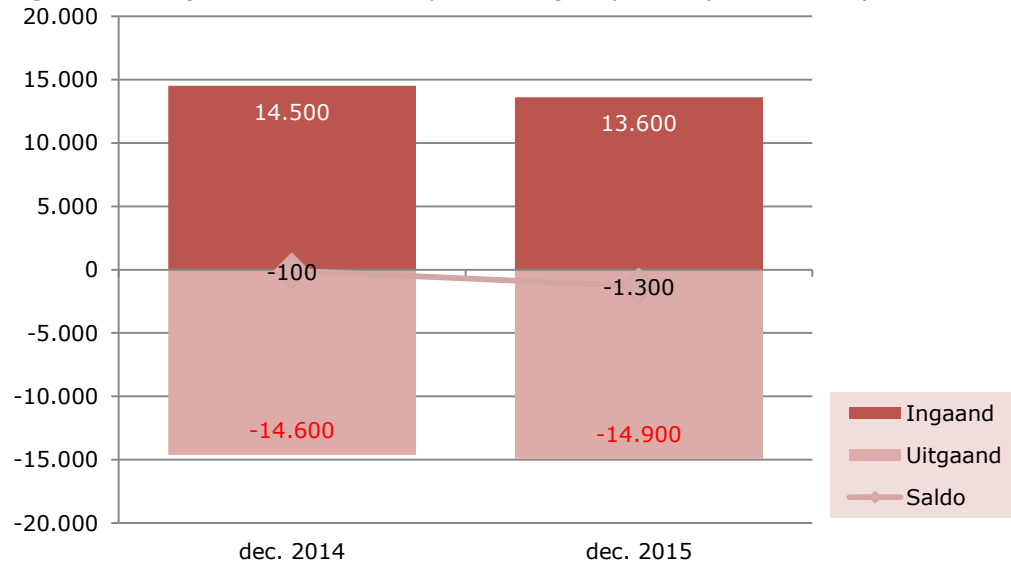
Voor Bergen op Zoom is de ontwikkeling van de woon-werk relaties belangrijk voor het functioneren van de gemeentelijke economie. De pendelstromen geven een indicatie van de mate waarin werk wordt geboden aan de eigen bevolking en toont ook de regionale positie als ontvanger en leverancier van arbeidskrachten. Lokale en regionale werkgelegenheidsontwikkelingen bepalen omvang en richting, bijvoorbeeld bij een stagnerende eigen arbeidsmarkt en een groeiend aantal baanopeningen in omliggende gemeenten zal de uitgaande pendel stijgen.

¹⁰ Personen met bijstandsuitkering: Ingaande 1 januari 2015 is de Wet werk en bijstand opgegaan in de Participatiewet. Een ieder die kan werken maar daarbij ondersteuning nodig heeft, valt sinds 1 januari 2015 onder de Participatiewet. Personen met een bijstandsgerelateerde uitkering: personen met een uitkering in het kader van de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ), het Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (Bbz) en de Wet Werk en inkomen kunstenaars (WWIK) (tot 2012).

Uitgaande pendelstroom iets toegenomen

In totaal werken er 14.900 inwoners van Bergen op Zoom buiten de eigen gemeente. Gerelateerd aan de totale beroepsbevolking is dat zo'n 44 procent. Hier staat een toevloeiing van 13.600 personen die in Bergen op Zoom werken maar elders wonen tegenover. Ten opzichte van 2014 is de inkomende pendel in 2015 kleiner en de uitgaande pendel licht toegenomen, wat mede samenhangt met de sterke inkrimping van de Philip Morris fabriek. De pendelgegevens geven zo ook een indicatie van de regionale impact van de productieverplaatsing.

Figuur 5.11 Uitgaande en inkomende pendel, Bergen op Zoom (2014 en 2015)

Bron: CBS.

Ten opzichte van 2014 is het aantal inwoners dat in de eigen gemeente Bergen op Zoom werkt licht gedaald. Inwoners die buiten de eigen gemeente werken, zijn vooral georiënteerd op (middel)grote steden als Roosendaal, Breda en Rotterdam, en ook het naastgelegen Woensdrecht. Andersom zijn er ook veel (meer) inwoners van Roosendaal werkzaam in Bergen op Zoom. Verder is de inkomende pendel meer regionaal van aard, waarbij een groot deel afkomstig is uit Tholen, Woensdrecht en Steenbergen.

Woongemeente Bergen op Zoom: uitgaande pendel

WERKGEMEENTE	DEC. 2014	DEC. 2015
Bergen op Zoom	12.500	12.400
Roosendaal	1.900	1.700
Rotterdam	1.600	1.700
Woensdrecht	1.200	1.600
Breda	1.500	1.300
's-Gravenhage (gemeente)	700	700
Steenbergen	700	700
Tholen	600	600
Etten-Leur	500	500
Moerdijk	500	500
Goes	500	400
Middelburg (Z.)	300	400

Werkgemeente Bergen op Zoom: inkomende pendel

WOONGEMEENTE	DEC. 2014	DEC. 2015
Bergen op Zoom	12.500	12.400
Roosendaal	2.500	2.800
Tholen	1.500	1.500
Woensdrecht	1.600	1.500
Steenbergen	1.500	1.400
Breda	800	700
Halderberge	500	500
Reimerswaal	400	400

Nota bene: afgetopt op n=minimaal 400

Bron: CBS.

5.7 Conclusie en vooruitblik

Voor het functioneren van de arbeidsmarkt en het invullen van de personeelsbehoefte bij bedrijven is het van groot belang zicht te hebben op de (toekomstige) ontwikkeling van de (potentiële) beroepsbevolking beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Uit de provinciale bevolkingsprognose blijkt dat de voor de arbeidsmarkt relevante groep 15-75 jarigen in Bergen op Zoom de komende jaren naar verwachting kleiner en ouder wordt. Bij gelijkblijvende participatie zal de beroepsbevolking op termijn dalen en ook meer ouderen herbergen. De arbeidsparticipatie van ouderen is de afgelopen jaren in Nederland gegroeid en zal waarschijnlijk in de toekomst ook verder stijgen, enerzijds omdat ouderen 'jonger' blijven en anderzijds om te kunnen voldoen aan de arbeidsvraag.

Het onderwijsniveau van de 7.276 in Bergen op Zoom woonachtige leerlingen en studenten is vergeleken met Nederland vaker middelbaar. Het verschil is wel minder groot geworden doordat juist het aantal studenten dat een middelbare opleiding volgt verhoudingsgewijs sterk is afgenomen (-8 procent). Ook in de beroepsbevolking is het middelbare opleidingsniveau in 2016 minder vertegenwoordigd dan in 2011. Het aantal in Bergen op Zoom wonende studenten dat een middelbare beroepsopleiding sector techniek volgt, is in het schooljaar 2016-2017 overigens wel iets groter dan vier jaar geleden. In het algemeen neemt het opleidingsniveau toe en wordt steeds meer gekozen voor een hogere (vervolg)opleiding. Deze ontwikkeling heeft gevolgen voor de aansluiting tussen vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Op lokaal en regionaal niveau is een goede afstemming van onderwijs en arbeidsmarkt passend bij de huidige en toekomstige werkgelegenheidsstructuur van belang. De (lichte) groei van het aantal BOL-studenten dat een techniekopleiding volgt, past in dit opzicht bij het specialisatiepatroon van Bergen op Zoom met een sterke vertegenwoordiging van industrie en logistiek.

Bergen op Zoom heeft relatief grote pendelstromen van en naar Roosendaal. Het pendelsaldo met Roosendaal is substantieel positief en dat geldt ook voor Steenbergen en Tholen. Negatieve saldi zijn er met Rotterdam, Breda en Den Haag.

Waar de netto arbeidsparticipatie nog geen duidelijke toename toont, is het werkloosheidspercentage in 2016 wel lager dan in 2015 (7 procent in 2016 versus 8 procent in 2015), deels veroorzaakt door de afnemende bruto participatie. Ook het aantal werkloosheidsuitkeringen neemt sinds 2016 af. De afname is wel later ingezet dan landelijk gemiddeld. Deels lijkt hier sprake van een inhaalslag. Het tempo waarin het aantal WW-uitkeringen in Bergen op Zoom terugloopt, is sinds 2016 namelijk aanzienlijk hoger dan gemiddeld in Nederland. Vooral jongeren en 27-49 jarigen ontvangen in mindere mate een werkloosheidsuitkering. Hoewel een deel mogelijk is doorgestroomd naar de bijstand zal het herstel van economie en arbeidsmarkt vooral geresulteerd hebben in uitstroom naar werk. Het bijstandsvolume daalt nog niet, wat conform de landelijke trend is. Aan de ene kant heeft de dalende werkloosheid een neerwaarts effect op het aantal bijstandsuitkeringen. Maar aan de andere kant hebben beleidseffecten zoals het ophogen van de AOW-leeftijd en extra instroom door vluchtelingen een opwaarts effect.

1

BIJLAGE

Begrippenlijst

Bijlage 1. Begrippenlijst

Begrip	Omschrijving
Baan	Betaalde activiteit(en) verricht op of vanuit een vestiging: meewerkende eigenaar (directie, bedrijfshoofd), meewerkend gezinslid, zelfstandige beroepsbeoefenaar en/of werknemer. Uitzendkrachten zijn werknemers en worden meegeteld in het totaal aantal banen. In vestigingenregisters wordt onderscheid gemaakt naar fulltime banen (ook wel grote banen) van gemiddeld 12 uur of meer per week en parttime banen (ook wel kleine banen) van gemiddeld minder dan 12 uur per week.
Beroepsbevolking	Alle personen (15 tot en 74 jaar) die: <ul style="list-style-type: none">• betaald werk hebben (werkzame beroepsbevolking), of• geen betaald werk hebben, recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn (werkloze beroepsbevolking).
Bijstandsuitkering	Een uitkering die door de gemeente wordt verstrekt aan mensen die geen andere inkomsten (meer) hebben en ook geen groot eigen vermogen (in geld of goederen) hebben. Personen met bijstandsuitkering: ingaande 1 januari 2015 is de Wet werk en bijstand opgegaan in de Participatiewet. Een ieder die kan werken maar daarbij ondersteuning nodig heeft, valt sinds 1 januari 2015 onder de Participatiewet
Fulltime werkzaam	Gemiddeld 12 uur of meer per week werkzaam.
Grootteklasse vestigingen	Indeling van vestigingen op basis van het aantal fulltime werkzame personen.
Netto participatiegraad	Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de potentiële beroepsbevolking.
Niet-beroepsbevolking	Personen zonder betaald werk die niet recent naar werk hebben gezocht of daarvoor niet direct beschikbaar zijn.
Niet-werkende werkzoekende	De bij een vestiging van het UWV Werkbedrijf actueel ingeschreven werkzoekende zonder werk of werkzoekende die minder dan twaalf uur per week werkt met een inschrijfdatum en geen uitschrijfdatum. Zij dienen ingeschreven te zijn in de regio waar zij woonachtig zijn.
Potentiële beroepsbevolking	Alle 15-74 jarigen, bestaande uit de beroepsbevolking en niet-beroepsbevolking.
Parttime werkzaam	Gemiddeld minder dan 12 uur per week werkzaam.
Toegevoegde waarde	De toegevoegde waarde is het verschil tussen de marktwaarde van productie en de daarvoor ingekochte grondstoffen. Het is dus gelijk aan de omzet minus het aankoopbedrag (niet gelijk aan omzet minus de kosten, dit is winst). De toegevoegde waarde drukt de essentie van produceren uit, namelijk het toevoegen van waarde aan een goed.
Vestiging	Locatie van een onderneming, instelling of zelfstandige beroepsbeoefenaar (dat wil zeggen elke fabriek, werkplaats, kantoor, winkel of andere bedrijfsruimte, dan wel elk complex daarvan) waarin of van waaruit een economische activiteit of zelfstandig (vrij) beroep wordt uitgeoefend door minimaal 1 werkzaam persoon.
Werkloze beroepsbevolking	Personen (15 tot en met 74 jaar) zonder werk, die actief op zoek zijn naar betaald werk voor twaalf uur of meer per week en die daarvoor direct beschikbaar zijn.
Werkloosheidsuitkering	Uitkering in het kader van de Werkloosheidswet (WW).
Werkzame beroepsbevolking	Personen (15 tot en met 74 jaar) die in Nederland wonen en betaald werk hebben..
Werkzame persoon	Persoon die betaalde activiteiten verricht op of vanuit de vestiging: meewerkende eigenaar (directie, bedrijfshoofd), meewerkend gezinslid, zelfstandige

beroepsbeoefenaar en/of werknemer. Uitzendkrachten zijn werknemers en worden meegeteld in het totaal aantal werkzame personen.

Wet Werk en Bijstand (WWB)

Wet uit 2004, bedoeld voor mensen die niet in staat zijn om in hun eigen onderhoud te voorzien en ook geen beroep kunnen doen op een andere sociale verzekeringswet. In 2015 opgegaan in de Participatiewet.